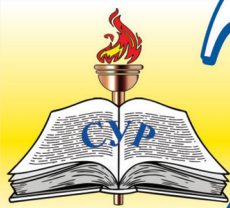
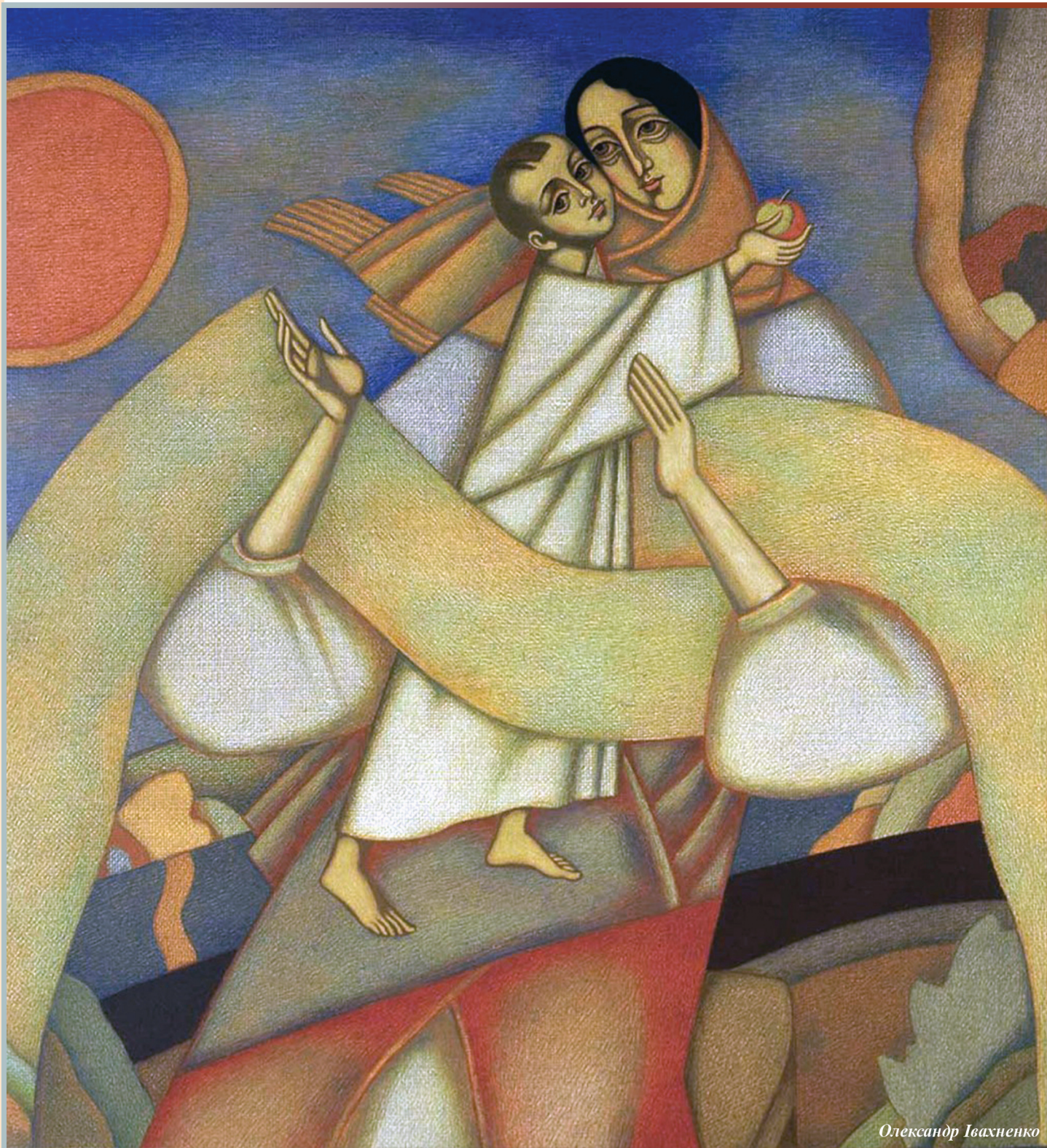

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXIV рік видання. № 372, червень, 2025

Олександр Івахненко

*І ружому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*

М. Шибанко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько,

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București, România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ **Вітання Голови СУР з нагоди Міжнародного дня захисту дітей**
- ❖ **Вітаємо Ювіляра**
 - Михайлові Гафії Трайсті – 60
 - Як з писаної трайсти
 - Роман Михайла Трайсти «Бляшаний Христос» як духовна притча
- ❖ **Олександр Олесь і Карпатська Україна**
- ❖ **Світлій пам'яті Івана Кідещука**
 - Шляхетний дух і служіння слову: штрихи до портрета Івана Кідещука
 - Літературні й народознавчі обшири Івана Кідещука
- ❖ **Голос душі та нації: сила слова Інни Гончар**
- ❖ **Прометей Срібної Землі**
- ❖ **Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (СХІ)**
- ❖ **На допомогу вчителю:**
Методичні аспекти вивчення підмета і присудка на уроках української мови
- ❖ **Дубчик (Оповідання із циклу «Дзюнькові коні»)**
- ❖ **Вовк гуцульської країни (Уривок з повісті)**
- ❖ **Барабери (Уривок з повісті)**
- ❖ **Духовні джерела.**
Святий Іван Новий Сучавський у духовній культурі Буковини

Вітання Голови СУР з нагоди Міжнародного дня захисту дітей

1 червня, Міжнародний день захисту дітей, є символічним днем, а також глибоким нагадуванням про нашу колективну відповідальність перед найціннішим і найвразливішим ресурсом людства – дітьми.

Кожна дитина має право на безпечне життя, освіту, здоров'я та любов. Ми завжди вважали, що сім'я залишається найважливішим простором, у якому формуються ці засади, і підтримка громади повинна стати продовженням цієї щоденної праці. Союз українців Румунії разом з усією українською громадою послідовно відстоює права дітей – не лише словами, а й справами.

І цього року, як і щороку, ми організуємо заходи для дітей та учнів – культурні, освітні та розважальні події, щоб підтримати гармонійний розвиток молодого покоління.

Від самого початку ми прагнемо інвестувати в майбутнє конкретними справами, надаючи шкільне приладдя, премії за участь в олімпіадах і конкурсах, організовуючи табори та тематичні екскурсії, надаючи фінансову підтримку учням, які навчаються далеко від дому, безкоштовний транспорт у віддалені райони та покриваючи витрати на проживання для українських учнів, які навчаються в інших містах.

У цей святковий час ми не можемо не згадувати зі сумом про трагічну долю дітей України, які постраждали від нещадної війни, розв'язаної путінською росією. Тисячі дітей загинули або були поранені, тисячі були викрадені та депортовані до росії, а кількість травмованих залишається незліченною. Ці трагедії посилюються систематичним руйнуванням інфраструктури, необхідної для їхнього розвитку: понад 1600 шкіл і майже 790 медичних закладів були пошкоджені або зруйновані з початку російського вторгнення до сьогоднішнього дня.

Нині, як ніколи, сім'я, освіта та солідарність стають моральними щитами перед обличчям дедалі складнішої реальності. СУР є частиною цієї великої родини і залишається відданим справі захисту прав, пам'яті та майбутнього кожної дитини.

Закликаю всіх працювати разом, аби забезпечити краще майбутнє нашим дітям і наступним поколінням.

Ніні, як ніколи, сім'я, освіта та солідарність стають моральними щитами перед обличчям дедалі складнішої реальності.

Зі святом, дорогі діти!

**Голова Союзу українців Румунії,
Депутат Микола-Мирослав ПЕТРЕЦЬКИЙ**

Вітаємо ювіляра!

15 червня 2025 року відзначає свій 60-літній ювілей видатний український письменник, перекладач, драматург і громадський діяч Михайло Гафія Трайста – один із найяскравіших представників сучасного українського культурного руху в Румунії.

Його творча спадщина – понад три десятки книг поезії, прози, драматургії, есеїстики та дитячої літератури – стала містком між поколіннями, а також між українською та румунською мовами й культурами.

Михайло Трайста – не лише талановитий літератор, а й щирий подвижник української справи: заступник голови СУР, голова Бухарестської філії СУР, голова Комісії культури Ради СУР, активний організатор культурного життя не лише в Бухаресті, а й на національному рівні.

Редакційний колектив «Нашого голосу» щиро вітає нашого колегу зі славним ювілеєм та бажає міцного здоров'я, творчої наснаги, нових книжок, щирих друзів і щедрих читачів!

Редакція «НГ»

Міхайлові Гафії Трайсті – 60

Мій добрий друг Михайло Гафія Трайста відзначає своє 60-річчя. П'ять років тому я вже писав, що він – саме той, кого називають «повноцінним письменником»: поет, прозаїк, драматург, есеїст, критик і літературознавець, перекладач, автор видатних творів – як українською, так і румунською мовами – у кожному з цих літературних жанрів. І до всього цього Михайло Гафія Трайста – тонкий гуморист і надзвичайно обдарований графік. А зовсім нещодавно він яскраво проявив і свій акторський хист, втіливши пам'ятні ролі як у класичних українських п'єсах, так і у власних драматичних творах.

Крім того, мій друг – редактор літературно-культурного журналу українських письменників Румунії *Наш голос*, а також видавець (його видавництво, як і журнал, має ту саму натхненну назву – *Шинель Гоголя*). Паралельно з плідною творчою діяльністю Михайло Гафія Трайста активно працює в рамках Союзу українців Румунії: він є одним із заступників голови організації, а також очолює її Бухарестську філію.

Але понад усе Михайло Гафія Трайста – це людина з покликанням до дружби.

Наша дружба виникла вже у зрілому віці (у моєму) – всього якихось двадцять з гаком років тому. І попри це, дружба, якою ми сьогодні обоє тішимося, має міцний фундамент: взаємоповага, щире визнання, відданість, лояльність і радість кожного з нас за успіхи іншого.

Пригадую, як поет Георге Томозей іноді казав мені, що існує думка – цілком справедлива, безумовно, – що найміцніша дружба виникає у дитинстві. Але, – з радістю додавав він, – є й інші випадки, і, на щастя, їх чимало, коли дружба, що з'являється у зрілості чи навіть пізніше, не менш глибока. Такою була і наша з

ним дружба, що народилася тоді, коли обом нам уже було за 35.

Те саме нещодавно зазначив і письменник Габрієл Кіфу, нинішній виконавчий директор журналу *România literară*, розповідаючи про свою дружбу з покійним літературним критиком Даном Крістя: «Коли і як почалась наша дружба? Влітку, на початку 90-х (...) ми відпочивали з родинами в Будинку письменників у Нептуні – і між нами виник надзвичайний контакт, без жодних труднощів чи тіней, рідкісна гармонія...» (Gabriel Chifu, *Regula prieteniei*, *România literară*, №19, 2 травня 2025 року).

Але таке трапляється.

І мій чудовий друг Ніколає Дан Фрунтелате, який надто рано пішов у кращий світ, мав справжній культ дружби. Від нього нам залишились ці незабутні слова: «Коли тобі добре, а особливо – коли важко, ти потребуєш плеча, на яке можна спертись без побоювання. У людському житті трапляється всяке. Можеш ти зректись когось, з ким був близький, або ж хтось – тебе. Надзвичайно рідкісні ті, хто не зраджує ніколи. Мені пощастило знати таку людину. Думаю, ось це і є справжня Дружба. Це одне з найвищих почуттів, яке ми здатні пережити в нашому земному бутті». (Nicolae Dan Fruntelată, *Boabe de piper crud (II)*, RAWEX COMS SRL, 2023).

Не можу точно сказати, коли саме почалась моя дружба з Михайлом Гафією Трайстою. Напевно, десь двадцять із чимось років тому, коли він був у розквіті сил, а я вже впевнено крокував у «третій вік»... І відтоді наша дружба зростала й міцнішала, мов казковий богатир. І «винен» у цьому передусім Михайло, адже, як я вже згадував, він має справжню пристрасть до

*** Вітаємо ювіляра! ***

дружби, справжній культ. Тому кожна наша зустріч – справжня радість.

Звичайно, читача цікавить не лише загальна характеристика особистості, а і яскраві епізоди, які б підтвердили риси, описані вище, особливо коли йдеться про видатну особу, якою безперечно є мій друг Михайло. Але я не стану сьогодні згадувати наші поїздки до чудового отця Штефана Станчу в Тинтаву, чи в монастир Черніка до ієромонаха-поета Ігнатія Греку, чи численні книжкові презентації (мої чи його), чи наші візити до Ремніку-Вилча на запрошення журналу *Rotonda valahă*, де ми обидва були авторами. Там, до речі, місцева влада вручила нам з Михайлом та незабутньому другові Ніколаєві Дану Фрунтелате почесну відзнаку *Небо Олтулуй*. Після офіційної частини ми провели незабутню ніч – «змочену» і «балакучу» – у келіях Архієпископії Римніку, очолюваної Високопреосвященним Варсануфієм. Але про ті чудові миті я, можливо, напишу іншим разом.

Сьогодні ж згадаю лише два моменти, які я вважаю повчальними прикладами справжньої дружби (а хіба є й фальшива дружба? Схоже, що так, і це дуже

сумно). Вже певний час мене підкошує хвороба – як казав Томозей: *Старість – зморшкувата одежа..*, або як іронізував мій брат Інокентій: *Ти ще заглядаєш інколи в паспорт?..* – але я не надто звертаю на це увагу. Зате Михайло постійно телефонує, цікавиться, чи не потрібна мені допомога. І ось нещодавно, повернувшись з Єгипту, він знову подзвонив: як почуваюся, чи не треба чого. Ні, друже Михайле, дякувати Богу, мені нічого не треба – окрім таких щирих почуттів! Це – докази справжньої дружби.

Отже, знаний письменник Михайло Гафія Трайста, мій добрий друг, святкує своє 60-річчя. І я певен, що в цю урочисту мить до мого привітання приєднуються всі його численні шанувальники й друзі:

З ювілеєм, Михайле Гафіє Трайста!
Нехай Милосердний Господь дарує тобі
міцного здоров'я, невичерпної творчої сили,
натхнення і плідної праці!
Хай береже тебе Бог!

Корнелій ІРОД

ЯК З ПИСАНОЇ ТРАЙСТИ

Гейби ще вчора-позавчора верхньоронянський легінь взявся був за перо, наче натхнений цілою когортою односельчан та односельчанок, котрі вже вторували слід у царині красного письменства. А були це Іван Федько, один із зачинателів нашої літератури, автор збірки короткої прози «По новому шляху» на початку шістдесятих років минулого сторіччя, Михайло Небиляк, творець перших романів «Лорана» і «Любов до ближнього», поет і прозаїк так званої «нової хвилі» Павло Романюк (тоді він ще не перехрестився на русина), а трохи пізніше вийшли на літературну ниву Марта Бота і Марія Опрішан.

Цей легінь, на ім'я Михайло Трайста, найперше взяв до рук поетичне перо, написавши і видавши збірку віршів з розмашистою назвою «Симфонія трав». А я, як «злий критик», нічого не відаючи про новоявленого поета, не почувши у збірці ніяких акордів симфонії, написав зовсім не схвальну рецензію викликавши осуд Степана Ткачука, не знаючи, що він протегує верхньоронянському поету.

Тому-то, коли з волі голови СУР у депутата Степана Ткачука Михайло Трайста перекочував з Рони до Бухареста, він на першій порі бокував від мене, ми не знаходили спільної мови, хоча він почав працювати в «Українському віснику», яким я керував. Признався навіть, що він мене «боявся», звісно, не мене особисто, а мого гострого пера.

Тоді я ще не міг здогадатися, що Михайло Трайста приніс із собою чародійну «писану трайстру», майже бездонну, в якій таїлася, мала і велика проза, двомовна (українська і румунська), чекали своєї черги вийти на світ п'єси (по-румунськи), які ставитимуть румунські театри, публіцистика, переклади з української літератури.

Бо в столиці Михайло Трайста, який почав підписувати свої твори Михайло Гафія Трайста, наче породився, випускаючи книги одну за одною, ставши найпродуктивнішим у нашій літературі, перевершивши навіть свого ментора Степана Ткачука.

А я мав шанс бути редактором перших книг Михайла Гафії Трайсти, насолоджуватись їх соковитою верхньоронянською мовою, їх іскрометним гумором, радіючи, що в нашу літературу прийшов такий всебічно обдарований письменник.

Так минав рік за роком, і ось верхньоронянський легінь вже дійшов до свого 60-річного ювілею у повному розквіті творчих сил.

На Многая літ, Михайле Гафіє Трайста!
Хай перо твоє буде невтомним і чудодійним
ще багато-багато літ!
Пильнуй свою «писану тайстру»!

Михайло МИХАЙЛЮК

***** Вітаємо ювіляра! *****

Дорогий Михайле!

Ось і маєш за плечима шістдесят літ життя – життя нелегкого, непроминального, насиченого не тільки стосами книжок, а й тисячами незабутніх зустрічей, розмов, роздумів, духовних злетів і певних випробувань.

Від усього серця вітаю Тебе з цим гарним, теплим ювілеєм і промовляю не як офіційна особа, а як приятель, який має щастя знати Тебе вже чверть віку.

Я завжди дивувався Твоїй чесності – перед собою, перед людьми, перед Словом. У світі, де все надто часто продається й губиться, Ти тримаєшся просто й високо: пишеш, як віруєш, думаєш, як відчуваєш, живеш, як учиш Тебе сумління. Це рідкісний дар і велика відповідальність.

Твоя проза і поезія для мене – мов вогник лампади перед іконою: не згасає, не тьмяніє, дає тепло і світло серцю. У кожному Твоєму творі – серце людини, яка пам'ятає своїх предків, свою землю, свою віру.

Ми з Тобою не раз мали розмови про долю Слова, про труднощі літературної дороги. І я бачу, що Ти з року в рік стаєш тільки глибшим, відкритішим, вільнішим. Це справжня перемога духу.

Дякую Тобі, друже, за наші зустрічі, за те, що Ти вчив і вчиш – не словами, а прикладом – що значить залишатися Людиною й Письменником водночас. Ти став – хоч, певен, не любиш гучних слів – одним із тих, хто справді тримає високе Слово в українській громаді на румунській землі. Це велика відповідальність, велика заслуга і велика честь.

Бажаю Тобі міцного здоров'я, тихої радості в душі, нових дорогих людям творів. І хай Господь веде Тебе далі цією дорогою чесного Слова! Бажаю Тобі також світлого спокою вдома, при рідних – того доброго тепла, з якого народжуються найкращі рядки.

**На многії літа – у здоров'ї, радості,
високому Слові й щирому серці!**

*Зі щирою дружньою пошаною,
Володимир АНТОФІЙЧУК*

Володимир АНТОФІЙЧУК

РОМАН МИХАЙЛА ТРАЙСТИ «БЛЯШАНИЙ ХРИСТОС» ЯК ДУХОВНА ПРИТЧА

Про роман Михайла Трайсти «Бляшаний Христос» уже писалося, зокрема й у моїх статтях (див., наприклад: *Біблійні образи й мотиви в романі Михайла Трайсти «Бляшаний Христос»*. Закарпатські філологічні студії. Вип. 26. Т. 1. С. 236–242). Проте складна художня архітектура, багаторівнева образна система й багатозначність морально-філософських імпульсів цього твору постійно спонукають до нового прочитання. Роман, що витворює жанрову межу між духовною притчею, есхатологічною алегорією та сільською трагедією, потребує не лише літературознавчого аналізу, а й богословсько-феноменологічного осмислення. Кожен з персонажів, кожен із сюжетних поворотів відкриває нові аспекти інтерпретації, дозволяючи побачити в «Бляшаному Христі» як критику духовної деградації, так і спробу відновити спотворене обличчя віри в людині.

У романі Михайла Трайсти «Бляшаний Христос»

прочитується трагічна притча про світ, який утратив зв'язок із джерелом духовної вертикалі й оселився в порожнечі сакрального мовчання. Перед нами – поліфонічна панорама сільського світу, де фігура Христа, змайстрована з бляхи та встановлена на роздоріжжі, більше не викликає благоговіння, а лиш служить німим споглядачем моральної руїни. Метафорика «іржавого Бога» – осердя символічної системи твору й, головне, болісна алюзія на втрачену священну дійсність, яка майже нікому вже не потрібна.

Автор подає ставлення селян до божественного у формі відстороненого, подекуди іронічного погляду, що, однак, не позбавлений співчуття та гіркої співучасті. Гріх у цьому середовищі має зазвичай рису моральної звички, ніж злочину, і постає з гумористичним або докірливим відтінком без цинізму, але й без надії. Відчай – не остаточна темрява, а радше сутінки перед обітованим світанком. Така подвій-

*** Вітаємо ювіляра! ***

на тональність – суміш іронії й внутрішнього болю – творить глибинний трагізм культури, що втратила голос віри, але ще не забула його звучання.

У цьому світі, де віра редукується до зовнішнього ритуалу або витіснена байдужістю, виникає парадоксальна потреба хоча б у Бляшаному Христі – не святому в традиційному сенсі, а присутньому свідкові; не всемогутньому чудотворцеві, а Тому, Хто терпить поруч. Саме ця зневажена, але видима присутність стає останнім знаком незнищенності сакрального навіть у середовищі, яке вважає себе позбавленим Бога.

Роман «Бляшаний Христос» – це естетична реакція на історичні травми чи суспільні зміни, літературна відповідь на духовну апостазію, що роз’їдає саме серце народу. Через складну гротескную поетику, у якій поєднуються іронія, глум, трагедія й містика, автор вибудовує образ спільноти, в якій колективна пам’ять про Бога існує, але вона або нівелюється, або перетворюється на рудиментарні рефлексії. Важливо, що автор ставиться до релігії з найбільшою шановністю, виносить її на найвищий щабель проблематики, стверджуючи, що мовчання Бога – це форма глибшої присутності та найсуворішої вимогливості.

Бляшаний Христос, установлений на межі між двома вулицями й шляхом, що веде зі села, – не звичайна фігура, а уособлення втраченої сакральності. Він спостерігає за світом, не втручаючись у нього, як справжній Бог постатейстичної епохи. Його присутність позбавлена величчя, його тіло покинуте, іржаве, забуте. І саме в такій ситуації постає нова форма християнської надії: прощення без покаяння, любов без умов, споглядання без осуду. Його мовчання – головний моральний виклик. Він мовчить, коли його ображають; мовчить, коли чинять зло; мовчить, коли грішать відкрито. Але це мовчання сповнене не байдужості, а глибокої пасивної жертвовності. Через нього відлунює тема апофатичного богослов’я: Бог мовчить, бо людині належить зробити перший крок у напрямку власного очищення. Його мовчання – головний моральний виклик.

Бляшаний Христос не тлумачить, не виправдовує, не дорікає – і саме в цьому мовчанні виявляється його есенціальна спорідненість із вічністю. Він володіє внутрішньою силою: як зауважує автор, «він усе бачить, усе чує, навіть усе терпить». І саме це терпіння – не сентиментальне, а безмовно жертвове – постає як найвища форма божественної присутності в епосі духовного виснаження. Його «іржаве» мовчання випробовує людське сумління не помстою, а невидимим бар’єром, до якого сходяться минуле й

майбутнє кожної душі. Саме в цій крайній точці – між уламками сакрального й тінями людського сумління – зринає ще один голос. Бо якщо Бляшаний Христос мовчить, то хтось має сказати те, що втрачене у мовчанні. Тому тут починає звучати голос іншого персонажа – скаліченого фронтовика Богдана Блідару (Хромого), народного пророка, який вигукує істини, не розраховуючи на слухача. Його словесний бунт – деформована молитва, єдиний відгук серед тиші. Христос не карає його, а навпаки, співчуває, бо бачить у ньому біль і правду. Богдан Блідару – один із небагатьох, хто не втратив здатності звертатися до Спасителя, хай і у формі легкого глузування. За певної умовності, він ретранслює принципи праведного Йова: не мовчить, не ховається, не лицемірить перед Богом.

Цілком слушно тлумачити Хромого як юродивого в релігійному розумінні, особливо в контексті східнохристиянської традиції. По-перше, він постає як носій істини, яку не можуть чи не хочуть чути інші. Його крик душі – це форма морального протесту, що часто властива юродивим. По-друге, усім іншим мешканцям села байдужий Христос. Лише Хромий апелює до Нього, хай інколи й у формі глузування. Це типовий жест юродства – оскарження байдужості громади та викриття їхнього морального спустошення через зовнішній бунт. По-третє, у юродивого часто змінена мовленнєва інтонація: іронія, парадокс, глузування, крик – усе це не ознака втрати змісту, а його виверження. У Блідару ця лексична деформація виступає засобом непрямого богослов’я. По-четверте, як і юродиві в історичній традиції, він маргіналізований, але в очах Бога – можливо, єдиний, хто говорить правду. Саме це робить його пророком «навиворіт» – без слухача, без визнання, але з правом свідчити. По-п’яте, у романі, де Бог мовчить, а люди втратили віру, юродивий не є комічною постаттю. Він – моральна вертикаль, що ще здатна здійматися, хай і скалічено. У його до краю емоційних монологів – деформована молитва, пророчий заклик до громади, що втратила слух і серце. Він не мовчить, бо не вміє молитися, але його прокляття – форма бунтівної віри, що не знайшла благословенного слова. Як і юродиві стародавніх міст, Хромий говорить правду через абсурд, глумом сповіщає Євангеліє, а лайкою викриває знечуженість оточення. Його душа ще чутлива до Божої присутності. Це не святість у традиційному сенсі, а внутрішній вогонь, який не згас попри все.

(Продовження на 8 с.)

***** Вітаємо ювіляра! *****

РОМАН МИХАЙЛА ТРАЙСТИ «БЛЯШАНИЙ ХРИСТОС» ЯК ДУХОВНА ПРИТЧА

(Продовження з 7 с.)

Він єдиний, хто взиває до Бога – хай і у формі просторічного докору. Тому його пророка функція не менш важлива, ніж мовчання Бляшаного Христа: в одному – німе терпіння, у другому – голос сумління. Так Хромий набуває рис біблійного юродивого: не визнаного, обділеного людською увагою і душевним теплом, але правдивого.

Сільська блудниця Маріца, у свою чергу, втілює тілесне випробування, соціальну самотність і глибоку онтологічну драму жінки, яка намагається зберегти гідність у світі, де тіло сприймається як об'єкт, а не як храм. Її шлях – не лінія морального падіння, а криволінійна траєкторія болісного очищення: вона живе в зневаженні, але не в забутті Бога. У її душі зберігається прагнення чистоти, спотворене, але не вбите, яке раптово пробуджується у присутності Кирила Соломонара – єдиної постаті, що бачить у ній не плоть, а світло. Тіло Маріци – це арена боротьби між оскверненням і спраглим очікуванням милості. Вона не просто «вибрана», а стає образом тієї, що, пройшовши крізь темряву, здатна побачити промінь. Саме їй, жінці, що втратила не лише опору, а й право на чисту пам'ять про себе, даровано найвищий дар – момент одкровення, у якому відкривається зв'язок із трансцендентним.

Особливо показовою видається розробка в «Бляшаному Христі» біблійного мотиву братовбивства, щонабуває символічної та духовно-екзистенційної ваги. Назва четвертого оповідання безпосередньо орієнтує читача на антиномію *Каїн–Авель*, увиразнюючи при цьому не лише конфлікт між синами Єремії Драгобана Йоасафом та Афанасієм, а й глибинний морально-релігійний контекст цього протистояння. Образ братовбивства розкривається тут не як одиничний злочин, а як вияв втрати сакральної основи життя, наслідок духовної деградації, що охопила громаду. Злочин Каїна відбувається перед лицем Бляшаного Христа, символічно розп'ятого на тлі байдужого світу. І саме ця німотна присутність сакрального – мовчазний погляд іржавого Спасителя – ніби спричинює викриття братовбивці, підводячи громаду до моменту духовного потрясіння. Смерть Афанасія-Авеля стає моральним катаклізмом, який сколихнув загальне збайдужіле сумління і спонукав до осмислення власної причетності до розпаду морального ладу.

Очевидно, що у структурі роману кров невинної жертви постає як есхатологічний заклик до оновлення – кров, що, подібно до біблійної, «волає до Неба». Саме цей момент стає тимчасовим пробудженням громади, відкриваючи їй безодню Каїнового гріха у власному серці. Злочин Йоасафа, як і злочин Каїна, стає метафорою знищення братньої любові, яка у притчевій логіці роману визначає межу між духовним життям і духовною смертю.

Єремія Драгобан, знаний у селі як курокрад, спершу бачиться маргіналом, фігурою смішною, нікчемною, винною в малому. Проте саме в ньому Михайло Трайста вмістив парадоксальну істину: убогість і сміховинність можуть стати сховком останньої віри. Драгобан – це той, хто не вміє молитися, але боїться Бога. Він краде курку, але обертається до Бляшаного Христа і тремтить. У цьому жесті – не стільки злочин, скільки залишок совісті. Він – мовчазний богоборець, який не перестав боятися бути судимим.

Його боязнь перед Бляшаним Христом – не саркастична, а глибоко правдива. Вона розкриває головне питання роману: чи є місце для спасіння у світі, де немає віри, але ще залишився сором? Драгобан – не лицемір і не віруючий у традиційному сенсі. Він – підсвідомий носій релігійної пам'яті, «останній», якого згадує притча: не той, хто молиться голосно, а хто втікає, боячись Божого погляду. Він утілює апокаліптичну правду: навіть крадій, що тремтить, є свідком Божої присутності.

Через фігуру Драгобана автор формулює центральну етико-богословську ідею роману: у світі, де зникла церква серця, свідчення віри передається не словом, а тремтінням. У цьому сенсі Драгобан – це «малий брат Христа» в Євангелії від Матвія: не вчитель, а найменший. І саме йому судилося стати невидимою опорою присутності святого. Його фігура доповнює образ бляшаного Христа, якого не люблять, не моляться до нього – але все ж бояться. Саме тому Драгобан – не маргінал, а апокрифічний свідок віри, що доживає останні миті на землі.

Образ курокрада Єремії Драгобана у фінальній перспективі роману озвучує глибинну євангельську паралель до постаті розкаяного розбійника, що помирав поруч із Христом. Обидва – поза релігійною системою, на узбіччі світла, позбавлені права говорити від імені віри. Але саме їхній страх, сором і погляд на Спасителя стають моментом істини. Дра-

*** Вітаємо ювіляра! ***

гобан не проголошує покаєння, але боїться очей Бляшаного Христа. І ця тиша – відповідь на мовчання Господа. У його жесті – все, що залишилося від релігії: сором, що стає молитвою.

Фінал роману – тихе воскресіння. Христос ніби оживає в чийсь пам'яті, у чиємусь внутрішньому тремтінні, у пробліску сорому. Це не чудо, а натяк. І цей натяк – єдине, що лишається людині на межі між життям і забуттям. Христос воскресає не в плоті, а у зворушенні душі: саме так постає він у світі, що ще не здатен прийняти істинне Воскресіння. Завершення роману подає притишене, але виразне свідчення того, що «мовчазний Бог» не відсутній, а лише чекає: чи зможе людина почути себе настільки глибоко, щоб почути Його.

У світовому контексті роман «Бляшаний Христос» має багато перегуків із творами, в яких Бог мовчить: «Сила і слава» Грема Гріна, «Про героїв і могили» Ернеста Сабато, «Світло в серпні» Вільяма Фолкнера, а також «Тиша» Сюсаку Ендо. Усі ці твори зображують людину в просторі, де Бог присутній тільки як слід, як іржа на бляшаному лобі покинутого Спасителя.

Із романами Нікоса Казандзакіса «Бляшаний Христос» Михайла Трайсти перегукується не лише тематично, а й у глибинному світоглядному плані. У творах «Остання спокуса Христа» та «Христа розпинають знову» поставлено під сумнів автоматизм віри, силу обрядовості й ефективність «традиційного» Бога. Христос у Нікоса Казандзакіса і Христос у Михайла

Трайсти – це постаті, винесені за межі храму: перший – між духовним обов'язком і тілесною пристрастю, другий – між бляхою, іржею й байдужістю сільської вулиці.

У Нікоса Казандзакіса персонажі переживають зустріч із Христом не як обожнення, а як страждання: Він стає викликом їхній совісті, любові, тілесності. Подібне відбувається й у Михайла Трайсти, де Бляшаний Христос – це виклик для Маріци, для Хромого, для брата-близнюка, що втратив глузд. Вони всі стоять перед іржавим Христом, як герої Нікоса Казандзакіса перед Розп'яттям – самотні, але не покинуті.

Традиція «другого Розп'яття» – мотиву повторної жертви у світі, який не прийняв першої, – звучить і в обох авторів. Христос Михайла Трайсти, хоч і з бляхи, теж «розпинається вдруге» – на байдужості, на забутті, на осміянні. Але саме це «друге розп'яття» й уможливорює нову надію.

Роман Михайла Трайсти – це духовний твір про людину без неба. Його «Бляшаний Христос» усвідомлюється як велике попередження і глибока надія. Бо поки ще є той, хто промовляє, навіть у гніві, до Христа, ще жевріє можливість, що Він озветься. Також цей роман сприймається як заклик сучасного читача не залишати Христа на обочині, не зневажати Його в «бляшаній подобі», не забувати, що мовчання Господа – це ще не Його смерть. Це випробування нашої пам'яті, віри, надії й любові.

Літературно-культурний календар „Нашого голосу” ЧЕРВЕНЬ

2 червня

• 47 років від дня народження Людмили Дорош (1978 р.) – української письменниці, головного редактора дитячого журналу «Дзвоник».

4 червня

• 83 роки від дня народження Івана Арделяна (1942-2021) – українського поета, публіциста, доктора фізичних наук, унів. проф. Клужького університету ім. Бабеша-Бойоя.

15 червня

• 60 років від дня народження Михайла Гафії Трайсти (1965) – українського письменника, пе-

рекладача, публіциста, редактора літературно-культурного журналу українських письменників Румунії «Наш голос».

22 червня

• 91 рік від дня народження Івана Шмуляка (1934-1999) – українського письменника, учителя.

29 червня

• 80 років від дня народження Івана Кідещука (1945-2022) – українського письменника, публіциста, викладача.

Микола ВЕГЕШ

ОЛЕКСАНДР ОЛЕСЬ І КАРПАТСЬКА УКРАЇНА

Він був неперевершеним майстром слова, яскравим поетом і талановитим драматургом. На початку XX століття його творами зачитувалися не лише побратими по літературному цеху, але й прості люди. Ще за життя Олександр Олесь перетворився в легенду, на якого рівнялися, з кого брали приклад. Його поважали за щирю любов до України, принципову українську позицію, хоча впродовж останніх 25-ти років він проживав на чужині. Саме завдяки його переконаній українськості більшовицька влада заборонила творчість Олександра Олесь. З 1931 по 1957 рік у радянській Україні не опублікували його жодного твору.

ОЛЕКСАНДР ОЛЕСЬ
В ОЦІНЦІ СУЧАСНИКІВ

Михайло Драй-Хмара відзначав, що Леся Українка любила зіставляти свою «Лісову пісню» з «Над Дніпром» Олесь, додаючи до цих двох творів ще «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського¹. «Син свого часу – то великонадійного, то зневір'я повного – і другий визначний талант останніх літ, що справдив свою репутацію першорядного лірика в найновішій поезії і своєю музою гніву та зневір'я дає кінцевий акорд до всього українського письменства»² – сказав про Олександра Олесь найавторитетніший в 30-х роках минулого століття літературознавець Сергій Єфремов. Для Юрія Шевельова О. Олесь «не вождь, не вольовий і залізний проводир повсталого маси. Він тільки найчутливіший виразник її настроїв, речник найтонших переливів і коливань душевного стану збудженого і розгніваного, а то оспалого й занепаłego народу»³. Коли в середині 20-х років молода генерація українських поетів почала говорити про «художню, ідеологічну і моральну смерть Олесь», то на захист письменника став один з чільних представників неокласиків Микола Зеров: «Ні, хоронити Олесь як поета взагалі, ще рано. Коли ж і хоронити його, то в кожному разі не нам, свідкам багатьох скороспілих і скороминутих поетичних репутацій», адже «для людей цього покоління (старшого – Авт.) Олесь – одна зі сторінок їх власної біографії. Для покоління

ж молодшого, що стоїть від поета і його доби далі, більше даних поставитися до Олесь об'єктивніше»⁴. Для Миколи Зерова Олександр Олесь – це:

Ведмежа спина і ведмежий торс,
Важка хода і зігнута постава...
Як вицвів він, наш світосайний Хорс,
Окраса наша, гордощі і слава!⁵

Дещо символічним у плані визнання заслуг Олександра Олесь перед Україною є один з останніх листів Олега Ольжича до нього: «Мій дорогий Батьку! Десь далеко той 903 рік, коли Ти, молодий і дужий, ставив свої перші кроки на тому українському шляху, що ним так без ліку іде нас тепер, бадьорих і знесилених, але однаково зв'язаних з ним до останнього подиху... Боляче мені, мій дорогий, за Тебе і за себе, що не приніс я Тобі стільки підпори і потіхи, скільки мав би і скільки Ти потребував»⁶. Один з кращих друзів Олега Ольжича Михайло Бажанський (вони обидва боронитимуть Карпатську Україну) згадав у своїх споминах його батьків, які виховали гідного сина, самовідданого борця за волю України: «Мати дала йому, Олегові, те, що не кожна жрекиня зуміла дати своєму синові. Безкраю любов до того ж таки українського сонця. Батько, ви ж всі знаєте, це соловій над солов'ями, в класики сховався. Поет символіки і волі, який пророкував літами у своїх піснях, що трояндами та айстрами стелилися по світі українському. Це він, цей український поет – Олександр Олесь»⁷.

¹ Цит. за: Зеров М. Українське письменство XX сторіччя. Франко. Джерел. Харків: «Фоліо», 2023. 101.

² Єфремов С.О. Історія українського письменства. Київ: «Феміна», 1995. С. 583.

³ Шевельов Ю. В. Доеміграційне (Публікації 1929–1944 рр.). Харків: Фоліо, 2020. С. 432.

⁴ Зеров М. Названа праця. С. 108.

⁵ Зеров М. Твори: В 2 т. Т. 1: Поезії. Переклади / Упорядники: Г.П. Кочур, Д.В. Павличко. Київ: Дніпро, 1990. С. 75.

⁶ Ольжич О. Вибрані твори / Упорядник О. Зінкевич; передмова Є. Сверстюка. 2-ге видання. Київ: Смолоскип, 2009. С. 363.

⁷ Бажанський М. Мемуарна мозаїка. Київ: Критика, 1998. С. 245.

У КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ

Після надання Підкарпатській Русі (така була спочатку офіційна назва краю) автономних прав, її відідало чимало визначних особистостей: колишні генерали УНР Всеволод Петрів і Віктор Курманович, письменники Спиридон Черкасенко й Улас Самчук, Юрій Горліс-Горський і Євген Маланюк, представники різноманітних українських організацій європейських країн, США і Канади... Підтримка уряду Карпатської України проявилася в сотнях листів, які постійно надходили на адресу Августина Волошина. Їх автори висловлювали бажання працювати на благо молодій державі, бути причетними до її розбудови. Відвідав Карпатську Україну також Олександр Олесь.

Олександра Олесь на Закарпатті знали добре. У 20-30-х роках він друкувався у закарпатських періодичних виданнях «Віночок для підкарпатських діточок», «Пчілка», «Наш рідний край», «Вперед», «Нова свобода», народних календарях. У журналі «Дозвілля» він опублікував драматичну поему «Ніч на полонині», наскрізь просякнуту гуцульськими мотивами.

До столиці Карпатської України Олександр Олесь приїхав 3 січня 1939 року на запрошення чесько-українського хореографа Володимира (Владіміра) Лібовицького (1906–1984) і директора закарпатського театру «Нова Сцена» Юрія-Августина Шерегія. Для визначного українського поета закарпатські театральники підготували своєрідний сюрприз – прем'єру його драми «Над Дніпром». До речі, В. Лібовицький познайомився з О. Олесем ще в 1931 році, відвідавши поета в містечку Ржевницях, в якому той тоді мешкав. Ось як цікаво описав свою першу зустріч з О. Олесем В. Лібовицький: «Увійшовши до дуже вбого обставленого приміщення, я побачив людину середніх літ, зовсім не схожу на поета-лірика, а радше на суворого професора з типовим пенсне на перенісці. Постаттю своєю він нагадував кремезного козака. Я вкрай розгубився, не зміг вимовити жодного слова, відчував, що червонію від розпачу. По всьому було помітно, що я розгубився. Але Олесь був дуже чутливою людиною. Він помітив мою розгубленість і запитав:

– Бажаєте чогось?

Я ледве пролепетів:

– Шукаю поета Олесь.

– Це я, – і знову голосом, як дзвін.

Я геть знітився. Олесь усміхнувся, подав мені стілець, і настала хвилина тиші, під час якої я зміг розглядати кімнату. Був там стіл, якась сільська постіль,

⁸ Цит. за : Неврлий М. Олександр Олесь. Життя і творчість. Київ: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1994. С. 35.

⁹ Твори Василя Гренджі-Донського. Том VIII. Щастя і горе Карпатської України. Щоденник. Видання Карпатського Союзу, Інк. Відділ у Вашингтоні, Д.К., 1987. С. 115.

покрита рядном, у кутку під посудом, два вікна виходили на вулицю, а одне – на терасу, – і оце, мабуть, було все. І в придачу Олесь, зовсім не схожий на мого вимріяного кумира»⁸.

Про приїзд О. Олесь до столиці Карпатської України написав у своєму щоденнику Василь Гренджа-Донський: «Сьогодні вітали ми в Хусті славного українського письменника О. Олесь. «Нова Сцена» в його честь приготувала «Над Дніпром». Звичайна поема, здраматизована, а ліпше сказавши, сценізована з буйністю ще більшої фантазії, як сам цей прегарний твір письменника. Фантазія режисера Лібовицького витворила зі своїми вкладками балету, пісень та ультрамодерного удекорування таку прегарну цілість, що я ще раз перечитав поему і тільки тепер почав цінити режисерів. На сцену виведено звичайну, не-здраматизовану поему, даючи вільну руку режисерові, щоб мав змогу показати своє мистецтво. І сам Олесь був приємно заскочений»⁹.

Завдяки ґрунтовним споминам Юрія-Августина Шерегія маємо можливість більше дізнатися про саму виставу театру «Нова Сцена» та про перебування О. Олесь в Карпатській Україні. Ця вистава, яку колектив присвятив 60-річчю поета, була в значній мірі новаторською, адже вперше в історії театру була поставлена віршована драма сучасного поета в неокласичному стилі. Відзначимо, що у виставі взяли участь найкращі актори театру. «Гарно відіграв свою роль «Дніпро» (Є. Приходько), – писав Ю.-А. Шерегій, – що своїм грімким словом «До бою, до бою!» нагадував дійсно воскреслих лицарів-запорожців. Бездоганно грав свою роль «Кобзар» (В. Бідяк). «Водяника» грав відомий мистець, режисер і хореограф п. В. Лібовицький. Його танці нагородила публіка оплесками. Роля Андрія (І. Шутко) була зіграна слабше. Приспівувана вимова неприємно вражала... На кінець трохи критики: Завдяки гарній декорації скористали багато й актори, в яких гра не всюди була добра. Мова – краще опанувати вислови й віршовану мову взагалі. Танці: замало «українські» чи краще, замало такі, яких собі бажав автор. Та все ж таки при тих умовах і за такий короткий час ледви чи можна було б краще відіграти...»¹⁰. На виставі був присутній прем'єр-міністр уряду Карпатської України Августин Волошин. Газета «Нова свобода» повідомляла, що Олександра Олесь привітали автор «Холодного Яру» Юрій Горліс-Горський, художник Михайло Михалевич і директор театру Юрій-Августин Шерегій¹¹.

(Продовження на 12 с.)

¹⁰ Шерегій Ю. Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року / Редакція і вступні статті Василя Маркуса та Валеріяна Ревуцького. Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі. Відділ української літератури в Пряшеві. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто – Пряшів – Львів, 1993. С. 315.

¹¹ Нова Свобода. 1939. 11 січня.

ОЛЕКСАНДР ОЛЕСЬ І КАРПАТСЬКА УКРАЇНА

(Продовження з 7 с.)

«Від імені українського громадянства, – писав В. Гренджа-Донський, – привітав О. Олесь і я... В моїй промові я його вітав у нашій новій скромній столиці, від імені літераторів, акторів та від самого громадянства»¹².

6 січня на прохання Ю.-А. Шерегія і В. Лібовицького Олександр Олесь відвідав Великий Бичків, де «наш поет до рана ходив з хором колядувати і вдячно згадував прем'єру своєї поеми-драми у нас. Були це дійсно радісні дні й хвилини»¹³. 7 січня колектив театру вдруге зіграв п'єсу Олесь «Над Дніпром», яку знову ж таки прискіпчиво і об'єктивно проаналізував Ю.-А. Шерегій: «Повторення цієї вистави не вносить майже нічого нового, за виїмком хіба того, що Водяник був куди краще схарактеризований, ніж попереднього разу. Також Андрій (І. Шутко) під деяким оглядом поправився. Танці навряд чи були кращі від попереднього виконання. Дуже на місці було пояснення диригентом Є. Шерегієм деяких уявних місць п'єси, публіка яких неконче гаразд зрозуміла»¹⁴.

Олександр Олесь тривалий час перебував у стані великого піднесення від щирого його прийняття в Карпатській Україні. Уже неодноразово нами згадуваний Василь Гренджа-Донський писав у щоденнику, що славний поет був «задоволений, веселий, опісля в «Січовій Гостинниці» жартував, а навіть перечитав нам прекрасну поему в честь Карпатської України. Просив від нього для редакції, але він заявив, що поема ще не готова»¹⁵. Безумовно, йшлося про поему Олександра Олесь «Цвіте трояндами». Хоча під поемою значиться дата написання 29 грудня 1938 року, але на час відвідин поетом Закарпаття, він її ще не опублікував, можливо, що ще прагнув відшліфувати текст. Цією поемою О. Олесь підтримав національно-визвольні змагання закарпатських українців за свободу і незалежність:

Не журіться, любі браття,
Є країна чарівна:
Наше рідне Закарпаття,
Наша вбога сторона.

Доли, гори, полонини,
Стайні, вівці, вівчарі...
Там, на горах, щохвилини
Світять ватри – вівтарі.

А на них складають жертви:
Наші землі, сльози й кров,
І із них в пустелі мертвій
Сходить наша воля знов»¹⁶.

Як відгук на поїздку в Карпатську Україну на шпальтах «Нової свободи» під рубрикою «Маленький фейлетон» з'явився вірш Олександра Олесь «Замість привіту», в якому поет увіковічнив столицю Карпатської України:

Так – Хуст... О Хуст, чудесне місто.
Як нам ти сяєш променисто!
Парижі, Лондони, Бруксели
Хай відмінюють пустомелі,
А з українських щирих уст
Звучить єдине місто: «Хуст»¹⁷.

Про Олександра Олесь опубліковано багато наукових літературознавчих праць, видаються його твори, захищаються дисертації про його життєвий шлях і творчість. Олександр Олесь «ще за свого життя став класиком української літератури, – писав найавторитетніший його біограф академік Микола Неврлий. – Він належить до тих поетів, які після короткого забуття знову вертаються до нас, і ми знаходимо в них усе нову красу й силу, що не тільки дарують естетичну насолоду, а й надихають на дальшу боротьбу за вселюдські ідеали. Читаючи його поезії, особливо останньої, ідейно найбільш наснаженої доби, –

Ви почуєте серце велике,
Що співало в кривавих сльозах...»¹⁸.

Повернення Олександра Олесь в Україну відбулося лише наприкінці 80-х – першій половині 90-х років, коли найкращі його твори повернулися до навчальних програм шкіл і вищих навчальних закладів. У 1990 році у видавництві «Дніпро» побачили світ два великі за обсягом томи його «Творів» (1642 сторінок). Вони охоплюють як оригінальні поетичні твори українського поета, так і драматургію, прозу та переклади. Видавництво «Фоліо» у серії «Рідне» почало видавати зібрання творів Олександра Олесь – вже з'явилися перші два томи – «З журбою радість обнялась. Поезії» і «Княжа Україна. Поезії поза збірками». 29 січня 2017 року на Лук'янівському кладовищі Києва перепоховали останки українського письменника Олександра Олесь і його дружини Віри Кандиби. Повернення славетного поета до рідної України відбулося, хоч і з великим запізненням.

¹² Твори Василя Гренджі-Донського. Т. IX. Спогади. Листи. Вашингтон, 1988. С. 8.

¹³ Шерегій Ю. Названа праця. С. 315.

¹⁴ Там само. С. 316.

¹⁵ Твори Василя Гренджі-Донського. Том VIII. Щастя і горе Карпатської

України. Щоденник... С. 115.

¹⁶ Олесь О. Твори: В 2 т. Том 1 / Упорядкування, авторська передмова та примітки Р.П. Радишевський. Київ: Дніпро, 1990. С. 509.

¹⁷ Там само. С. 895.

¹⁸ Неврлий М. Названа праця. С.155.

Світлій пам'яті Івана Кідещука

Володимир АНТОФІЙЧУК

ШЛЯХЕТНИЙ ДУХ І СЛУЖІННЯ СЛОВУ: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ІВАНА КІДЕЩУКА

Минуло три роки, відколи не стало Івана Кідещука. Цьогоріч, 28 червня, йому би виповнилося 80 літ. У пам'яті кожного його образ спалахує світлом шляхетного духу – духу глибоко християнського, сповненого милосердя, лагідності й відкритого серця. Він був другом відданим і щирим, чуйним до радості й болю ближнього, завжди готовим прийти на допомогу. Його ставлення до людей виросло з глибокої віри, що виявлялася у щоденному житті. Це була віра діяння, віра морального вибору. Саме вона стала тією підвалиною, на якій збудовано все його служіння Слову – письменницькому, педагогічному, громадському.

Ім'я Івана Кідещука – серед найпомітніших представників української спільноти Румунії. Він знаний як член Української асоціації письменників західного регіону (2012), член Національної спілки письменників України (2017), палкий дослідник творчості Тараса Шевченка, педагог, фольклорист, громадсько-культурний діяч, лауреат літературних премій імені Ольги Кобилянської (2014) та Івана Бажанського (2015).

Виникає природне запитання: з чого народжується творча особистість? Чи з виховання, середовища, обставин, які формують людину в її життєвому покликанні? Вочевидь, відповіді однозначної тут не знайти. Перед нами постає складний комплекс чинників, у якому виняткова роль належить родині й учителеві. Саме у взаємодії родинного виховання і впливу педагогів формується не лише інтелектуальна зрілість, а й благородний духовний стрижень, що дозволяє людині обрати життєвий шлях, заснований на служінні добру, істині й Слову.

Народжений 28 червня 1945 року в українському селі Негостина на Південній Буковині, поблизу Серета – міста, де жив і творив Сильвестр Яричевський, – Іван Кідещук змалку увібрав дух народної культури й поетичної традиції. Місцеве середовище, у якому формувалася його особистість, відзначалося винятковою духовною атмосферою. Як слушно зауважував професор Іван Ребошапка: «Негостина – це „П'ємонт“ української ментальності, пісенності, школи, культури», – село, де народнопоетичні традиції, звичаї, образи зберігалися й передавалися з покоління в покоління.

Саме тут діяли аматорський театр, хори, численні музичні й танцювальні колективи. Тут жив і творив видатний

фольклорист, історик і географ Іван Абрам'юк, автор монографії про рідне село. З Негостини походять письменники Михайло Волощук, Павло Шовкалюк, Василь Клим, Іван Непогода, Василь Крикун, Євсебій Фрасенюк та інші. Висока пошана до народної творчості зберігалася завдяки численним її носіям – Парасці Абрам'юк, Івану Майданюку, Івану Сердинчуку, Леонтині Федюк, Розалії Кідеші, Марії Серединчук, Євгенії Маланчук, Дмитру Федюку...

У післявоєнні роки зусиллями Дмитра Арича в селі створився народний театр, репертуар якого складався з української класики. У головних ролях виступали талановиті місцеві актори. З 1949 року діяв мішаний хор під керівництвом Олександра Петрашука, що налічував понад 120 осіб. Сформувався і культ Шевченкового «Кобзаря»: Василь Григорчук (старий Малик) знав його напам'ять і часто декламував для односельців.

Хоча духовно-національні прагнення мешканців Негостини зазнавали утисків з боку тоталітарного режиму, зерна любові до рідної мови й культури проросли в щедрі плоди.

Письменницький шлях Івана Кідещука розпочався з публікації гуморески «Зміна» у газеті «Новий вік» (1970). Його естетичний світогляд закоренився у традиції просвітництва та християнського гуманізму. Про це яскраво свідчить збірка «Клич висот» (Чернівці, 2011), що поєднує прозу, літературну критику й публіцистику. На формування його літературного смаку значною мірою вплинула творчість українських класиків: Івана Котляревського, Григорія Квітки-Основ'яненка, Миколи Гоголя, Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника, Лесі Українки, Павла Тичини, Володимира Сосюри, Остапа Вишні...

Проза Івана Кідещука вирізняється високою художньою культурою, глибокою моральною концепцією, щирою вірою у християнські чесноти як основи людського буття. Перехід до нової історичної доби, позначеної розламами посткомуністичного суспільства, став для багатьох співвітчизників Івана Кідещука важким випробуванням. Не кожному вдавалося увійти в новий ритм життя, збагнути його ціннісні виклики, виробити глибші орієнтири морального вибору.

(Продовження на 14 с.)

Світлій пам'яті Івана Кідещука

ШЛЯХЕТНИЙ ДУХ І СЛУЖІННЯ СЛОВУ: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ІВАНА КІДЕЩУКА

(Продовження з 13 с.)

Ці потрясіння письменник проживав із болісною проникливістю, художньо осмислюючи найгостріші життєві конфлікти та моделюючи можливі шляхи їх духовного подолання.

При цьому не має значення, чи йдеться у його творах про повсякденні події («Бумеранг!.. Бумеранг!..», «За-продані душі», «Без надії сподівайся»), про нові форми господарювання («Стережіться нуля!»), про прояви людської байдужості, легковажності й безвідповідальності («Де тонко, там і рветься», «Наш лісок»), чи про страх взяти на себе відповідальність за спільну справу, очолити шлях до оновлення («Зміна»). Провідною віссю письменницького мислення стала ідея духовної самоперевірки: людина повинна осмислити свої можливості й розкрити у собі покликання до істинного життєвого призначення («Безхребетність»).

У служінні Слову Іван Кідещук незмінно виявляє високу чесність і самовідданість. Кожна його фраза, кожний образ, кожне слово пройняті відповідальністю перед духовним сумлінням. Його стиль вирізняється рідкісною високою художньої простоти – тією, що робить літературний текст глибоко зрозумілим, доступним, і водночас уміщає багатогранність і драматизм буття.

У контексті автобіографічного матеріалу, що став основою багатьох новел та оповідань митця, природним є тяжіння Івана Кідещука до жанру нарису – у його різноманітних жанрових модифікаціях («Тут нам сяє шире сонце», «Клич висот», «Нащадки повинні знати!», «Безхребетність» тощо). Особливо виразною постає серія мандрівних нотаток «Клич висот». Їх мистецьку привабливість творять ліричні описи природи, органічно вплетені у текст фольклорні легенди. Саме на цьому тлі постають багаті образи автора та його героїв. Гори тут персоніфіковано: вони діють як повноправні персонажі, що надають тексту символічної глибини: «Наша доріжка-комірець оповиває пишні скелі самої „голови“ Карайману, плечі якого оперлися на кремезну платформу Бучеджів – долоні Румунії, відкритої для космосу».

Сюжет цих творів – подорож друзів небезпечним гірським хребтом – органічно переплітається з ліричними оповідями-легендами про походження гір Карайман і Вала Праховеї. У підтексті відчутна глибока антитеза: велич недсяжних висот протиставлена суєтності скорених низин; образ героя романтичного поклику – типовий постаті буденної обмеженості. Через це автор проголошує хвалу фізичній і духовній досконалості людини, її благоговінню перед гармонією й могутністю Абсолюту.

У прозовому доробку письменника помітно вирізняється також жанр гуморески – часто з трагікомічним відтінком, яка завершується морально-етичною настановою. Вельми

показовою є гумореска «Зміна», у якій відтворено драматичні колізії сільського життя. Центральний персонаж – чиновник Валеріан Гусик – щиро переконаний у своїй сумлінності й бездоганному служінні людям. Проте, коли настає час змін, він виявляється внутрішньо неготовим до нових викликів. Похвали, які він звик чути, не підготували його до моральної необхідності оновлення. Та раптом руйнівні слова «Треба іншого, молодшого... більш рішучого» розбивають його внутрішню впевненість. Автор з іронією запитує: «Бачите зміну?». Валеріан, психологічно спустошений, покидає святковий зал і повертається в затишне гніздо власної внутрішньої відчуженості.

Сатира, гумор та іронія у творчості Івана Кідещука ніколи не опускається до людського приниження чи глузування. Навпаки, автор із делікатністю й тактом указує на моральні вади персонажів, водночас підводячи читача до висновку про шляхи їх подолання. Письменницьке кредо Івана Кідещука полягає у викритті несправедливості, усього ганебного, підступного, що заважає людині в поступі до духовно незалежного, взірцевого способу життя. І досягти такого стану людська особистість може лише через моральне самовдосконалення, укорінене у християнських чеснотах.

Світоглядна позиція Івана Кідещука сповнена віри в добрі начала людської природи, в силу морального відродження. Його новела «Повернення» глибоко розкриває цю ідею. Її герой Петро Найда після життєвих потрясінь усвідомлює цінність родинного тепла, моральної відповідальності та духовної цілісності. Новела вражає психологічною переконливістю й життєвою правдою.

У нових історичних обставинах, сповнених моральних переломів і суспільних потрясінь, служіння Слову для Івана Кідещука набуло особливого сенсу: воно стало засобом духовного орієнтира, виховання людини в істині, чесноті, відповідальності.

Значний пласт прози письменника спирається на автобіографічний досвід, зокрема на реалії посткомуністичної доби, яка оголила найглибші риси людської натури («Любов чи підозра?», «Без надії сподівайся», «Безхребетність»). Письменник гостро й іронічно викриває соціальні деформації доби, лицемірство, шахрайство, аморальність. Його сатирично-гумористична манера, водночас тонка й глибока, не принижує людину, а з любов'ю підказує шлях до морального очищення.

Творча манера Івана Кідещука позначена тією високою простотою шляхетного духу, яка робить літературне Слово проникливим і дієвим, збагачує його моральною напругою й духовною глибиною. Ці якості блискуче проявляються у нарисах «Тут нам сяє шире сонце», «Клич висот», «Нащадки повинні знати!», «Безхребетність». У «Кличі висот» поєднання ліричних описів природи й фольклорних легенд надає горам символічної величі – вони уособлюють прагнення людини до духовної висоти.

Світлій пам'яті Івана Кідещука

Сатирично-гумористична проза («Зміна») майстерно передає драматичні ситуації буденного життя, морально-етичні кризи. Водночас у кожному творі зберігається глибока повага до людської гідності.

Як слушно зазначив професор Богдан Мельничук, «він постає як новеліст, нарисовець та есеїст, а найповніше й найвиразніше – як критик і літературознавець, притому такий, що аналогічного йому не знайдемо ні в Румунії, ні в Україні». Цей напрям творчої діяльності Івана Кідещука – літературно-критичний і літературознавчий – яскраво репрезентований у книжці «Літературно-культурні орієнтири» (Бухарест, 2015). За словами Михайла Михайлюка, назва цієї книги «наче застерігає потенційного читача, що автор має на меті розгорнути перед ним дороговкази до справжніх літературних і культурних цінностей української духовності –

минулої і сучасної у власній візії. І хай ця візія не виходить часто за межі традиційного прочитання класиків української літератури і сучасних творців красномовного слова чи оцінювання культурних постатей – вона переконує, що кожна цеглина, вмурована у величну будову української духовності, має в ній своє місце».

«Літературно-культурні орієнтири» свідчать про глибоке розуміння їх автором значення мистецьких і культурних явищ у контексті української духовності. Усе це дозволяє бачити у творчості Івана Кідещука не просто художній феномен, а цілісне служіння Слову – як моральному обов'язку, як формі духовної дії, як вияву шляхетного духу людини віри.

(Далі буде)

Василь КОСТИК, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЛІТЕРАТУРНІ Й НАРОДОЗНАВЧІ ОБШИРИ ІВАНА КІДЕЩУКА

Кожна людина приходить до етапних ювілеїв свого земного й позаземного життя по-різному: когось забувають іще при житті, а іншого згадуватимуть тисячу років. До тих, других, зараховуємо окремих особистостей, які наповнили «пхали свого плуга» нерозораною цілиною, засіваючи благодатний ґрунт добром, знаннями, досвідом і природно й мудро підпrialи до цієї колісниці своїх нащадків: дітей, внуків і правнуків, учнів. До таких великих трудівників відноситься й Іван Кідещук.

Відомий український і румунський письменник, журналіст, фольклорист і педагог Іван Михайлович Кідещук народився 28 червня 1945 року у, свого часу, звільненому від податків (за матеріалами професора І. Абрам'юка – дослідника цього поселення) селі Негостина Сучавського повіту (Румунія) в українській селянській сім'ї Михайла і Марії. У 1959 р. у рідному селі закінчив загальну семирічну школу, а в 1963 – український відділ середньої школи м. Серет. З того часу почав писати перші матеріали до газети «Новий вік». Публікації стосувалися сільського та учнівського життя. Упродовж 1963-1966 років навчався у трирічному Сучавському інституті, тут закінчив факультет румунської мови та літератури і став викладачем. На початках педагогічної діяльності працював мистецьким інструктором Будинку культури імені Чіпріана Порумбеску в м. Сучаві. Складав і писав румунською мовою тексти сценаріїв для самодіяльних гуртків. У 1968 р. влаштувався викладачем румунської мови с. Балківці, а 1970 став директором Негостинської восьмирічки, у якій одночасно обіймав посаду вчителя румунської та української мови і літератури до виходу на пенсію у 2010 році. За період 1970-

1975 рр. закінчив заочне відділення факультету румунської та італійської мов Бухарестського університету.

Багаторічного наставника шкільної молоді з раннього дитинства цікавила народнопоетична творчість. Тому уподальшому, у співпраці із українським фольклористом-етномузикологом К. Смалем (із міста Кіцманя – Північна Буковина) І. Кідещук записав чимало народних текстів та досліджував фольклор Південної Буковини Румунії і видав кілька фольклорних збірок. Перша збірка – «Пісенні скарби Негостини» (Чернівці, 2006), які вперше (після записів І. Абрам'юка та І. Ребошапки з цього населеного пункту, що ввійшли до збірки «Доробок поколінь» (Бухарест, 1982)) – представлена фіксаціями 140 пісень з нотами (колядки і щедрівки, великодні, весільні, родинно- та соціально- побутові, жартівливі пісні, балади), що були здійснені у 2004 році й засвідчують тяглість фольклорної традиції «пісенної колиски української пісні» Південної Буковини – села Негостини. У вступній статті до народнопоетичного зводу малої батьківщини – «Пісенні скарби – народна святиня» – записувач слушно зауважив, що цілий ряд пісень беззаперечно можна вважати високохудожніми перлинами народнопоетичної творчості, серед них: «Ой у поли трава шумить», «Ой летіли журавлі», «Летіла куля через гору», «Попід гору високою», «Посаджу я ружу», «В брата хата на помості» та ін. А локальною особливістю є те, що навіть пісні одного села, які записані від різних носіїв мають свої мелодичні або текстові варіанти. Відповідно цінність збірки полягає в тому, що кожна пісня має свій нотний запис, свою індивідуальність.

(Продовження на 16 с.)

Світлій пам'яті Івана Кідещука

ЛІТЕРАТУРНІ Й НАРОДОЗНАВЧІ ОБШИРИ ІВАНА КІДЕЩУКА

(Продовження з 15 с.)

Прикметно, що на початку III тисячоліття записувачі зафіксували тут зразки світських колядок «Ой оре плужок», «Ой дзвони дзвонят», «Гой наш паночку-добродзічку». Упорядники відзначили, що тут збереглося чимало текстів старовинних українських народних пісень, які в Північній Буковині вже майже не зустрічаються або які знають хіба що старожили краю.

Тривалий і плідний науково-дослідний і мистецький тандем І. Кідещука й К. Смалю увінчався підготовкою і виданням одразу двох великих за обсягом фольклорних збірників: «Буковина, рідний краю» (Чернівці, 2008), що вмістив 304 тексти пісень з нотами (обрядові, історичні, ліричні, жартівливі, народні романси, балади, танцювальні пісні, коломийки, разом із численними, як зазначає упорядник К. Смалю, мелодичними варіантами), записані у селах Сучавського (Балківці, Негостина, Вашківці, Бродина, Нісіпіт, Щербівці, Дерманешти, Калинешти, Мала і Велика Мариця, місто Радівці) та Ботошанського (Рогожешти, Нижні Кіндешти) повітів Румунії, де компактно проживають українці; «Співай, моя Буковино» (Бухарест, 2009) – нова збірка 225 вибраних українських пісень з Буковини і Ботошанського повіту (а серед них – 106 текстів нових варіантів чи ще недрукованих народних творів: календарних, родинно- та соціально- побутових, жартівливих пісень, балад та ін.).

У 2008 році І. Кідещук реалізував проєкт «Міжкультурний діалог», у рамках якого опублікував «Негостинський фольклорний збірник». Матеріали до книги записували учні місцевої школи під проводом викладачів Мігаєли Піцук та Івана Кідещука. Видання містить короткі відомості з історії села, церкви, школи (які підготували Емануєла та Євсебій Фрасенюки); висвітлює походження назви села, полів, горбів, потоків, вулиць, які зафіксував І. Кідещук. Окремий розділок складають біографічні відомості про першого народознавця села І. Абрам'юка та зразки його фольклорних записів давніх колядок і щедрівок, гейкання, маланкових пісень. У наступних частинах уперше вміщено зразки маловідомого і малодослідженого жанру народної молитви, колядки і щедрівки, сценарій «Іродів», новорічна сіянка, весільні, родинно- та соціально-побутові, жартівливі пісні, балади, а також легенди та перекази, прислів'я та приказки, частина із яких записана з уст / з голосу І. Кідещука його вихованцями. І якщо значна частина народних пісень с. Негостина в записах І. Абрам'юка вже були оприлюднені у збірнику «Доробок поколінь» (Бухарест, 1982), який упорядкував І. Ребошапка, то колядки у його фіксаціях тут надруковані вперше. Видання двомовне, в окремому розділі надруковано румунські колядки та сценка давнього новорічного народного обряду.

У 2014 році І. Кідещук видав ювілейний літературно-мистецький і фольклорний збірник «Шевченко у піснях» (Сучава, 2014), приурочений до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка. Задум створення книги виник у знаного в Україні та Румунії кіцманського композитора й етномузиколога К. Смалю та відомого українського письменника і фольклориста з Румунії І. Кідещука. До упорядкування книги долучився доцент кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, композитор і диригент Андрій Плішка. Передмову «Слово-пісню Шевченка тільки серцем слухаєш» до збірника «Шевченко у піснях» написав І. Кідещук. Збирачі-упорядники текстів пісень розмістили їх у трьох розділах книги. Перший розділ – «Українські народні та авторські пісні на слова Тараса Шевченка». Він найбільший у виданні, тут представлено 88 творів. Це пісні на музику А. Плішки («За байраком байрак», «Учітєся, брати мої!», «Подивлюся, аж світає»), Ю. Парашинця («Червона калина») та Г. Баєтул («Гиля, гиля, сірі гуси»). Однак, варто було до кожного твору вказати чия музика: народна, чи авторська, бо не всі українці знають такі деталі постановки цих пісень. Другий розділ – «Українські народні та авторські пісні про Тараса Шевченка» – містить 20 пісень. Серед них: 6 українських народних пісень та 14 авторських на слова В. Перепелюка, В. Сімейка, Д. Жмундуляка, Л. Любарської, У. Кравченко, А. Гопкало, Ю. Шкрумеляка, І. Кравченко, Л. Навроцького, П. Конопацького, В. Кулик, О. Кониського, М. Рильського, С. Будного та на музику В. Перепелюка, К. Смалю, М. Гайворонського, А. Плішки, П. Конопацького. Третій розділ – «Українські народні та авторські пісні про Тараса Шевченка з Румунії» – найоригінальніший, тут представлено 11 авторських пісень («Безсмертний Шевченків день», «Тарасове свято», «Шевченкові дороги», «Шевченковий день», «Ним Шевченко би радів», «В день Шевченка», «Залюбилася в Шевченка», «Тарас Шевченко», «Як народився на Україні», «Який день прекрасний», «Хай Тарас вічно живе»), слова і музику до яких написав український поет і композитор з Румунії М. Волощук. Збірка «Шевченко у піснях» була видрукувана за фінансової підтримки СУРУ та його голови Степана Бучути. Книга була завершена і тиражована у Сучавському видавництві «Лідана» (Румунія, 2014 рік), технічну редакцію і підготовку до друку здійснено в Чернівецькому видавничому домі «Букрек», за сприяння його директорки Дарини Максимець.

Фольклорний збірник «Немає краю тихому Дунаю: Українські народні пісні Придунав'я» (Бухарест, 2015) вмістив 221 текст пісень, які К. Смалю записував в українському Придунав'ї упродовж 1995-1998 років самостійно, а далі – разом із І. Кідещуком в румунському Придунав'ї (Добруджі) у 2010 році. Сюди увійшли обрядові (колядки та щедрівки, веснянки, купальські, весільні пісні), родинно- та соціально- побутові, жартівливі пісні, балади, пісні літературного походження. Тексти зафіксовано в Ізмайльському, Кілійському, Татарбунарському районах Одеської області та Тулчанському повіті Румунії.

Світлій пам'яті Івана Кідещука

І. Кідещук написав цілий ряд статей (рецензій-відгуків) про вихід фольклорних збірників і народознавчу діяльність С. Воробкевича, І. Ребошапки, К. Смаля, А. Плішки, про проведення традиційних календарних і родинних свят в українських селах Румунії, про постання народних пісень на слова Т. Шевченка та про нього тощо.

У 1990 році І. Кідещук дебютував у критиці й почав писати двомовні статті (українською і румунською мовами) про творчість українських письменників Румунії та України, а далі – про румунську літературу. Видав книги короткої прози, критики та публіцистики «Клич висот» (Чернівці, 2011), «Літературно-культурні орієнтири» (Бухарест, 2015), «Наш Шевченко» (Чернівці, 2015).

2013 р. І. Кідещук видав посібник для 9 класу «Українська мова», у якому подав матеріали до вивчення відповідних тем, згідно календарного планування, біографічні відомості про письменників та уривки з творів, а також цікавий фактаж з усної народної творчості українців, залучивши до розгляду зразки місцевого фольклору (тексти ліричних та історичних пісень, легенд та переказів про Устима Кармелюка; прислів'їв та приказок, які побутують в Південній Буковині тощо) і завершивши підручник короткими словничками літературознавчих і етичних термінів.

Професор кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Володимир Антофійчук під час прощання з Іваном Кідещуким 6 травня 2022 року в селі Негостина наголосив на тому, що «В орбіті наукових пошуків Івана Кідещука завжди перебувала творчість Тараса Шевченка. Книги «Наш Шевченко» (Чернівці, 2015) та «Молитви і псалми Тараса Шевченка» – красномовне цьому підтвердження. Людина глибоких релігійних переконань, Іван Кідещук відкривав у головній книзі геніального поета передусім «силу істинного діалогу між небом і землею, між людиною і Богом». Воістину письменник, фольклорист, педагог Іван Кідещук жив, працював, творив за Шевченковими заповідями, ні на мить не забуваючи про власну причетність до свого роду і народу, до давньої й унікальної національної культури.

Праці:

Пісенні скарби Негостини. Українські народні пісні записані у с.НегостинаСучавського повіту (Румунія) / Запис. К. Смаль та І. Кідещук. Нотація мел. та упоряд. К. Смаля. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 216 с.

Кідещук І. Пісенні скарби – народна святиня. *Пісенні скарби Негостини*. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. С. 5-8.

Буковина, рідний краю. Українські народні пісні Південної Буковини / Запис. К. Смаль та І. Кідещук. Нотація мел. та упоряд. К. Смаля. Чернівці: Книги-XXI, 2008. 504 с.

Кідещук І. Від серця до серця. *Буковина, рідний краю. Українські народні пісні Південної Буковини*. Чернівці: Книги-XXI, 2008. С. 9-12.

Міжкультурний діалог: Негостинський фольклорний збірник / Вступ і упоряд. І. Кідещука. Iasi: Tipografia Moldova, 2008. 140 с.

Співай, моя Буковино. Українські народні пісні Південної Буковини / Запис. К. Смаль та І. Кідещук. Нотація мел. та упоряд. К. Смаля. Бухарест: RCR Editorial, 2009. 293 с.

Кідещук І. Чарівний голос рідної пісні. *Співай, моя Буковино. Українські народні пісні Південної Буковини*. Бухарест: RCR Editorial, 2009. С. 5-8.

Кідещук І. *Клич висот: Проза, літературна критика, публіцистика /* Підгот. тексту і вступ. стаття В. Антофійчука. Чернівці: Золоті литаври, 2011. 312 с.

Кідещук І. *Українська мова. Посібник для IX класу*. Бухарест: RCR Editorial, 2013. 208 с.

Кідещук І. Замість передмови. *Українська мова. Посібник для IX класу*. Бухарест: RCR Editorial, 2013. С. 5.

Шевченко у піснях / Упоряд. К. Смаль, І. Кідещук, А. Плішка. Сучава: Лідана, 2014.

Немає краю тихому Дунаю. Українські народні пісні Придунав'я / Запис К. Смаля та І. Кідещука. Нотація мел. та упоряд. К. Смаля. Бухарест: RCR Editorial, 2015. 348 с.

Кідещук І. Пісенні шедеври Придунав'я про долю-недолю козацького роду. *Немає краю тихому Дунаю. Українські народні пісні Придунав'я*. Бухарест: RCR Editorial, 2015. С. 11-18.

Кідещук І. *Літературно-культурні орієнтири*. Бухарест: RCR Editorial, 2015. 349 с.

Кідещук І. *Наш Шевченко. До 200-річчя від дня народження поета /* Передм. В. Антофійчука. Чернівці: Букрек, 2015. 192 с.

Література:

Антофійчук В. Поклик рідного слова (Штрихи до портрета Івана Кідещука). *Іван Кідещук. Клич висот*. Чернівці: Золоті литаври, 2011. С. 3-8.

Костик В. Стан фольклористичних досліджень Південної Буковини. *Науковий вісник Чернівецького університету: 36. наук. праць*. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2012. Вип. 648-649: Слов'янська філологія. С. 160-166.

Михайлюк М. Душевні і духовні орієнтири Івана Кідещука. *Іван Кідещук. Літературно-культурні орієнтири*. Бухарест: RCR Editorial, 2015. С. 5-8.

Антофійчук В. Від Негостини до Канева: шевченкіана Івана Кідещука. *Іван Кідещук. Наш Шевченко*. Чернівці: Букрек, 2015. С. 3-4.

Палатинський Й. Шевченко у піснях. *Наш голос*. 2015. № 257. С. 18-19.

Костик В. «Встань, Шевченку, пробудися!». *Наш голос*. 2016. № 259. С. 18-19.

Осипенко В. В. Народнопісенна традиція Буковини у творчості Марії Миколайчук. *World Science*. 2018. № 5 (33). Vol. 5. May. С. 56-61.

Костик В. Зародження, формування і функціонування фольклористичних (народознавчих) осередків Північної і Південної Буковини. *Народознавчі зошити*. 2019. № 4 (148). С. 1007-1016.

Джуран В. Словотворець: 40 віршів побратимові. *Серія листівок до сороковин українського письменника в Румунії Івана Кідещука*. Чернівці: ВД «Родовід», 2022. 18 с.

Алла АНТОФІЙЧУК

ГОЛОС ДУШІ ТА НАЦІЇ: СИЛА СЛОВА ІННИ ГОНЧАР

У сучасному поетичному просторі Буквини вирізняється проникливий і виразний голос Інни Гончар – письменниці, яка створює поетичні строфи, сповнені душевного тепла, ніжності й внутрішньої гідності. У поетичному слові мисткині – і ліричний щоденник душі, і своєрідний літопис родинної пам'яті, і тиха сповідь перед рідним краєм.

Поезія Інни Гончар – це мовний простір високих почуттів, де зливаються інтимне й національне, особистий біль і загальнонародна надія. У збірці «Жовто-блакитна мрія», яка побачила світ у березні цього року (Дніпро, видавництво «Журфонд»), авторка формує багатоголосий гімн Україні, сповнений образів свободи, любові й незламного духу.

Центральний твір збірки – однойменна поезія – вражає символічністю жовто-блакитних барв, що набувають значення не лише державної символіки, а й родинного тепла, жіночої ніжності, віри в перемогу. У віршах «Моїй Україні», «У жовто-синіх ритмах», «Два віночки», «Фото», «Війна, кохання, Перемога» поєднано трагізм війни та просвітлений патріотизм, а образи неба, сонця, колосся, сліз і молитви постають як ключові коди національної ідентичності.

Особливо зворушливою є поезія «Вона», що присвячена дружині загиблого Героя України: метафори хреста й зірочки стають символами болю й нового життя, пам'яті й материнської сили. Цей лейтмотив розгортається й у поезії «Фото», де дитина знаходить у зображенні тата місток до вічної духовної присутності.

Філософська лірика поетеси – глибока й меланхолійна. Вірші «Осінь плакала і сміялась», «Чернетка нерозгаданих чекань» розкривають тонкі переживання людини в діалозі з природою, часом і власною пам'яттю. Тут звучить ідея обмеженості буття, але й віра в глибинну красу життя.

У поетичних присвятах – «Вишиває піснею дівчина життя», «Незримий музикант» та ін. – Інна Гончар возвеличує мистецтво як джерело сили, єдності й внутрішнього очищення. Мелодійність мови, ритміка односкладових конструкцій, національна символіка та емоційна насиченість творів додають її поезії вагомому суспільного й естетичного звучання.

Поетичне слово Інни Гончар – це глибока відповідь сучасної України на виклики часу, де мовчання проростає в молитву, а щоденне – в притчу. Її вірші не виголошують декларацій, а звучать як тиха внутрішня сповідь, що постає з надії, боротьби й любові. Це поезія, яку потрібно не лише читати, а й слухати – душою, бо саме в тиші її слово озивається найсильніше.

Інна ГОНЧАР

Жовто-блакитна мрія

Жовто-блакитні квіти –
Серця мого частина,
Віра, любов і діти,
І рятівна хустина.

Жовто-блакитна доля –
Стежка і захист роду,
Мрія моя і воля,
Символ мого народу!

Жовто-блакитна стрічка –
Правди своє мірило,
Поле і небо, річка
І українська сила!

Жовто-блакитна слава –
Пісня в обіймах доні,
Щедрі дощі на травах,
Райдуга на осонні.

Жовто-блакитна мрія,
Сонце і подих неба –
Іншого я не вмію,
Іншого і не треба!

Моїй Україні

Твоє небо мені наймиліше,
Бо душі кольорами співає!
І повітря твоє тільки тішить,
Бо вже кращої в світі немає!

Твоє небо у кіптяві болю,
І земля твоя кров'ю стікає,
Хижим круком так люто по полю
Ота нечисть відколи літає...

Та усе ж я горнуся до неба
Моїх предків і жовтоблакиття,
А чийогось мені геть не треба
Ні у мріях, ні в снах, ні у миті!

Я тримаю у серці проміння
І незламності стигле колосся,
Бо міцне мого роду коріння
І українське моє суголосся!

Твоє небо – моє аж до скону,
Люба нене і доле–Україно!
Наче ягода з пишного грона,
Я горнуся до тебе чайно!

Вона

Вона зігнулась в чорному вбранні
І склала крила, згорбившись від болю,
Бо всі «назавжди» – тільки уві сні,
А всі «ніколи» – горбиком у полі.

Вона мовчала, танула, як сніг,
Лише душа з душею говорила,
Ішла отак, не чуючи вже ніг,
Бо він навік злетів собі безкрило.

Вона тримала зірочку в руках –
У ній шукала погляд наймиліший,
Ховала в квітах розпач свій і страх,
Як і той день, від чорного чорніший...

Вона навчилася бачити крізь біль,
Нести в словах розстріляне кохання
І знову чути голос звідусіль,
І прокидатись знову у чеканні.

Вона мовчить, торкаючись хреста,
Хоч і мовчать несила вже, й літати.
А поруч гріє зірочка ота,
Що лиш до фото кличе свого тата...

Фото

Дитя обіймає фото
І тихо лепече: «Таті!»,
А поряд злітає всоте
Лиш мить у навічній втраті.

А поряд душа – на клоччя
І сльози – у кожне слово,

І болем нестерпним ночі
Вертаються знову й знову.

А ще телефон в долоні
Озвався знайомим «таті»...
І слізки такі солоні
На тишу упали в хаті.

Тепер увесь світ – світлина,
Ще речі й рюкзак від тата...
Душа поміж хмари лине
Крізь Божі оті дверцята...

Вишиває піснею дівчина життя

Олександрі Близнюк

Вишиває піснею дівчина життя,
І таке живлющеє тее вишиття,
Вибирає нотами віру і любов,
Бо за ними маками – українська кров.

Все співає дівчина трепетом душі
І благає янголів поглядом: «Спішіть!»
Жовтий до блакитного бережно трима,
А у наших літеплі – люта зима!

Підбирає голосом дівчина струну
І стира долонями й вірою війну,
Все мандрує піснею щиро між людьми,
Та проймає холодом лютої зими.

Барвами пісненими гріє нас вона:
«Хай розквітне волею наша вже весна!»
Щиро вимережує весь український біль –
Лине українкою серцем звідусіль.

Незримий музикант

Незримий музикант схилився до пюпітра,
Розклав свої скарби листочками єства –
І миттю ожила уся його палітра,
В мелодіях душі з'явилася нова.

А небо із дощем, вальсуючи паристо,
Збирало із хмарин найкращі «раз, два, три».
Ще такт – і за вікном вже танго з жовтолистом
Розпише між дощем всі партії для гри.

І з краплями дощу стечуть усі мінори,
Напившись досхочу, очиститься земля,
Зітхне спокійно ліс, оновить хвилі море,
На пишні врожаї розщедряться поля.

Незримий музикант до клавіш доторкнувся –
І зціленням душі злетілися слова,
Пророче навкруги він щиро усміхнувся
І осінь почала творить свої дива.

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

(Продовження з № 370)

У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД. БОРІТЬБА ЗА АВТОНОМІЮ

Про свою політичну діяльність А. Волошин говорив і на допиті у 1945 р. слідчому МДБ СРСР майору Вайндорфу. «Початок політичної діяльності, – розповідав А. Волошин, – відноситься до 1919 р., коли я став організатором Християнсько-народної партії в Підкарпатській Русі. Аналогічні за програмою християнсько-соціальні партії вже існували в той час у Чехословацькій республіці, зокрема, в Чехії і Моравії «Лідова партія» (Народна партія), в Словаччині – «Людова партія» (Народна партія). Поряд з Християнсько-народною партією існували й інші: аграрна, соціал-демократична, народно-соціалістична, партія торговців і промисловців, угорська народна партія та ряд інших. Восени 1938 р. на базі всіх партій виникло Українське Національне Об'єднання, тобто нова партія, яка проіснувала до 15 березня 1939 р.»¹.

Таким чином, Августин Волошин як найяскравіший політичний лідер Закарпаття першої половини ХХ століття у активне політичне життя поринув у часи розпаду Австро-Угорської монархії та утворення Чехословацької республіки: у 1918 р. він входив до складу ужгородської «Ради угорських русинів», у 1919 р. взяв участь у об'єднанні народних рад краю і створенні Центральної Руської Народної Ради, з 12 серпня 1919 р. до 17 березня 1921 р. був членом Директорії – тимчасового уряду Підкарпатської Русі на чолі з губернатором Григорієм Жатковичем, у 1920 р. став одним із засновників товариства «Просвіта» та ініціаторів створення Руської хліборобської (землеробської) партії, у 1924 р. – організатором Християнсько-народної партії, у 1925–1929 рр. був послом до парламенту Чехословацької республіки, у квітні 1938 р. очолив Першу Руську (українську) Центральну Народну Раду, у жовтні того ж року увійшов до складу першого автономного уряду і став прем'єр-міністром другого автономного уряду Підкарпатської Русі, з початку 1939 р. був почесним головою партії Українське Національне Об'єднання, а 15 березня 1939 р. був обраний президентом Карпатської України.

Утім відправною точкою у всіх подальших кроках закарпатської інтелігенції, котра творила регіональний сегмент політичних інститутів і партійних осередків у краї, став, на думку дослідників, утворений у квітні 1919 р. з

ініціативи з А. Волошина «Руський клуб». Очолюваний Волошином, він об'єднав кращих представників місцевого населення (близько 20 чоловік) для вироблення спільної позиції щодо політичних перспектив й майбутнього розвитку рідного краю через можливість власної участі у вирішенні її долі.

З 1919 по 1938 рр. А. Волошин разом з окремими своїми соратниками з «Руського клубу» входив до керівного складу Першої Центральної Руської Народної Ради Підкарпатської Русі, яка, щоправда, через незгоди між українцями і русофілами практично була бездіяльною. Водночас необхідно погодитись з дослідниками, що «авторитет А. Волошина у цій Руській Народній Раді був дуже високий, бо він об'єднував навколо себе сили різних орієнтацій, оскільки Рада не мала реальної влади і була дуже неоднорідною, вона не відігравала тієї політичної ролі в житті закарпатців, яка на неї спершу покладалась»². У 1927 р., наприклад, ЦРНР звернулася до президента, уряду і парламенту Чехословаччини з меморандумом протесту проти адміністративної реформи в ЧСР, що ігнорувала автономні права краю, а в 1936 р. А. Волошин разом з Й. Камінським – представником русофілів у Раді, випрацювали й опублікували (українською і російською мовами) «Проект закона Центральної Руської народної ради про Конституцію Автономної Підкарпатської Русі» (1937), якому так і судилось стати законом.

З іменем А. Волошина пов'язано створення Української Центральної Народної Ради і прийняття нею цілого ряду маніфестів. Слідчого МДБ СРСР Вайндорфа, наприклад, зацікавив один із таких маніфестів від 1 жовтня 1937 р. А. Волошин підтвердив, що він дійсно його підписував. На запитання, у зв'язку з чим був виданий цей маніфест, Волошин поінформував: «В 1937 р. міністерство освіти Чехословаччини своїм розпорядженням намагалося ввести на Підкарпатській Русі для викладання в деяких школах російську мову і книги на цій мові. Дізнавшись про це, ряд організацій почали вживати заходи, щоб не допустити викладання предметів російською мовою в школах Підкарпатської Русі. Такою мірою і був маніфест від 1 жовтня 1937 р., в якому було викладено вимогу про скликання 17 жовтня 1937 р. з'їзду в м. Ужгороді. Я підписав цей маніфест від імені Ради, головою якої був, і від імені Педагогічного товариства Підкарпатської Русі, головою якого також був я»³. А. Волошин не міг не підписати цей маніфест, оскільки саме він був ініціатором його створення. Він чітко заявив, що «всі спроби заведен-

¹ ЦАМГБ РФ, Н – 17681. Л. 12.

² Мишанич О., Чучка П. Августин Волошин (1874–1945). *Августин Волошин. Твори*. Ужгород, 1995. С.11.

³ ЦАМГБ РФ, Н – 17681. Л. 25.

ня у нас російської літературної мови скінчилися повною невдачею. Така доля чекає і сучасне москвофільство». Звичайно, такі висловлювання Августина Волошина були не до вподоби слідчим МДБ СРСР.

А. Волошин, як уже наголошувалось, завжди обстоював єдність і цілісність Чехословаччини та збереження її демократичного республіканського ладу. Водночас, відстоюючи право закарпатців на автономний статус у складі ЧСР, він неодноразово заявляв, що «в автономній Підкарпатській Русі наш нарід має бути паном своєї землі, а не рабом та погноєм чужих. Будемо вимагати сповнення всього того, що нашому народові по мирному договору й по законам належиться»⁴. У статті «Хто винен?» А. Волошин знову нагадує пражському урядові: «...Народ наш мав нагоди в р. 1918 і 1919 через Нар. Р. висказати свою волю тут і в Америці. Тепер вже стоїмо перед важнішим питанням здійснення нашої політичної свободи досягнутої плебісцитом в р. 1918–19. А здійснення може статися лиш одним способом: переданням ведення управи краю до рук синів нашого народу»⁵.

Боротьба закарпатців за автономію та справедливе визначення західних кордонів краю (зі Словаччиною) тривала протягом усього майже двадцятирічного періоду існування Першої (домюнхенської) Чехословацької республіки. Цей рух русинів-українців по обидва береги Ужа був справді всенародним: у ньому брали участь практично всі політичні партії, громадські об'єднання й національно-культурні товариства Закарпаття, що виступали активною опозицією центральній владі. Однак політично-класові й національно-культурні розбіжності їхніх програм, зокрема протистояння русофільського та українського напрямків у суспільно-політичному житті краю, були саме тим фактором, який полегшував правлячим колам ЧСР упродовж тривалого часу утримувати цей масовий патріотичний рух у безпечних для Праги рамках.

До проблеми автономії Закарпаття чехословацький уряд повернувся лише наприкінці 30-х років ХХ ст., коли перед загрозою насамперед угорського ревізіонізму відбулася певна консолідація політичних сил краю та радикалізація їхніх дій щодо вимог автономії, і у березні 1937 р. під їхнім тиском був прийнятий Закон ЧСР «Про тимчасове врегулювання становища губернатора Підкарпатської Русі», який набув чинності в жовтні 1937 р. Ним, зокрема, розширювалися права губернатора, утворювалася Губернаторська рада тощо, що дало підстави владі говорити про т. зв. «перший етап автономії»⁶.

11 жовтня 1938 р. в Празі було затверджено перший автономний уряд Закарпаття – Раду Міністрів Підкарпатської Русі (офіційна назва). Перший автономний уряд Підкарпатської Русі очолив Андрій Бродій – лідер русофільського напрямку в краї, голова Автономно-землеробського союзу. Поряд із посадою прем'єра він отримав портфель міністра шкільництва й міністра федерального уряду в справах Підкарпатської Русі. Міністром внутрішніх справ став Едмунд Бачинський – один із керівників Республіканської землеробської (аграрної) партії на Закарпатті. Один із лідерів Національної ради Підкарпатської Русі соціал-демократ Юліан Ревай став міністром комунікацій, а лідер Руської національно-автономної партії Степан Фенцик – міністром без портфеля (питання встановлення словацько-закарпатських кордонів). Державними секретарями в уряді стали представник Автономно-землеробського союзу на Пряшівщині Іван П'єшак (питання юстиції) і лідер українського напрямку в Закарпатті, голова Християнсько-народної партії Августин Волошин (питання охорони здоров'я й соціального забезпечення). Отже, до першого автономного уряду увійшло четверо представників русофільського і двоє (Ю. Ревай та А. Волошин) – українського напрямку, що, на думку дослідників, було компромісним рішенням і загалом реально відображало співвідношення сил між двома головними політичними блоками Закарпаття⁷.

Автономний уряд А. Бродія проіснував лише 15 днів – з 11 по 25 жовтня 1938 р. Наступного дня А. Бродія було заарештовано в Празі чехословацькою службою безпеки згідно з Законом про охорону республіки за «державну зраду» – зв'язки з ворожими Чехословаччині закордонними елементами і профашистську діяльність на користь Угорщини, агентом якої, як стало відомо, він упродовж тривалого часу виступав під прізвиськом «Берталон». Щоправда, одразу після арешту А. Бродій розпочав голодування на знак протесту проти утримання його у в'язниці, і 11 лютого 1939 р. його звільнили, а після зустрічі з президентом ЧСР Е. Гахою направили на лікування в Татри, звідки він втік до Угорщини. Його соратнику С. Фенцику теж вдалося втекти в польське посольство в Празі, а потім переїхати до Угорщини⁸.

На цій досить драматичній ноті закінчив свою короткочасну діяльність перший автономний уряд Підкарпатської Русі, який так і не зміг практично контролювати, а тим більше змінити на краще політичну ситуацію в Закарпатті та соціально-економічне становище його населення.

(Далі буде)

⁴ Волошин А. З першим числом українського щоденника. *Августин Волошин. Твори*. Ужгород, 1995. С. 87.

⁵ Волошин А. Хто винен? *Августин Волошин. Твори*. Ужгород, 1995. С. 88–89.

⁶ Нариси історії Закарпаття. Т. II (1918–1945). С. 263–264; Закарпаття в етнополітичному вимірі. С. 254.

⁷ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ч. 1. С. 79.

⁸ Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. (Матеріали до історії суспільно-політичних відносин). Ужгород, 1993. Ч. I. С. 81; Нариси історії Закарпаття. Т. 2: 1918–1945. Ужгород, 1995. С. 282.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СХІ)

Літературознавство.

40. Дослідницькі напрямки.

29. Українсько-румунські зв'язки

періоду української класичної літератури.

Тарас Шевченко

(Продовження з № 371)

Третє видання Шевченкових творів у Румунії (2005 р.) – це здійснена Козмеем двомовна добірка шевченківських поем «Єретик», «Невольник», «Великий льох», «Кавказ» та «Марія», що появилася 2005 року в Тімішорі: Taras Șevcenko, „Tinerele mele gânduri” / «Літа мої молодії» (Traducere din limba ucraineană de Ion Cozmei. Editura „Augusta”, Timișoara, 2005). У порівнянні з попередніми, у цьому виданні наявний новий аспект, а саме історія сприйняття Шевченка в Румунії, подана Козмеем у передмові „Poezia lui Șevcenko în România” («Поезія Шевченка в Румунії»), яка передує пізнішій (2007 року) обширній трактовці автора „Receptarea creației poetice șevcenkiene în România” (у монографії автора „Taras Șevcenko. Poetul național al Ucrainei și receptarea lui în România”, Tipografia Moldova. Iași, 2007, p. 143-229).

Стосовно якості Козмеевих перекладів корисно оприлюднити цікавий, але завбачливий погляд Магдалини Ласло-Куцук, поданий нею в короткому «Передньому слові»: «перед нами – вперше версії, здійснені уродженням мовцем української мови в Румунії (...) Бажано було б, щоб в оціненні критика по спеціальності була б якнайвимогливішою і не оминала б жодну подробицю». З цієї точки зору Козмееві переклади ні в нас, ані в Україні ніхто не розглядав. На думку Магдалини Ласло-Куцук, «вони [переклади] достатньо достовірні (fidele) українському оригіналові».

Переклади Іона Козмея почергово оглядав Іван Кідещук і поступово оцінював художні здобутки перекладача. У рецензії на *Великий «Кобзар»* (Marele „Cobzar”, – „Curierul ucrainean” nr. 69-70, anul VII, 2000, p. 3-7), вважаючи появу 1999 року в ясьському видавництві „Moldova” двомовного видання «ще одним кроком до сприйняття Тараса Шевченка» („Încă un pas spre o receptare a lui Taras Șevcenko”). Здійснювачеві цього першого кроку, Іонові Козмееві,

Кідещук дає (не доказану фактами) найвищу оцінку, заразом знецінюючи переклади Віктора Тулбуре: „Citind «Cobzarul» bilingv ucraineano-român, pus la dispoziție de I. Cozmei, cititorului din România, rămâi de-a dreptul uimit (subl. N. – I.R.) de reușita sa și nu-ți vine a crede că e posibilă o apropiere atât de mare față de original, comparativ cu V. Tulbure care realizează mai degrabă o semitraducere sau o traducere cvasiliberă, păstrând sau recreând doar atmosfera șevcenkiană” («Читаючи „Кобзар” українсько-румунською двомовною версією, яку запропонував І. Козмей румунському читачеві, залишаєшся справді враженим (підкреслення Н. – I.P.) його успіхом і не можеш повірити, що можлива така велика наближеність до оригіналу, порівняно з В. Тулбуре, який радше створює напівпереклад або квазівільний переклад, зберігаючи або відтворюючи лише шевченківську атмосферу»). У рецензії на видання Іона Козмея „Tinerele mele gânduri” / «Думи мої молодії», тімішорське видання 2005 р. видавництва „Augusta” („Curierul ucrainean”, nr. 67-68, martie 2006), Кідещук відзначає, що «поет Іон Козмей подає зображення справжнього Шевченка» („Poetul Ion Cozmei lansează imaginea adevăratului Șevcenko”), і «по-справжньому утверджує її у всій її величії» („o impune cu adevărat în măreția ei”) достовірним перекладом «основних антиномічних гіпостазів українського поетаромантика» «неповторним ліричним голосом, епічним голосом великого масштабу, з глибоким драматичним духом – ніжним, обуреним й ангельським, класичним і сучасним – на відміну від В. Тулбуре, який перекладав на слух» („... voce lirică inconfundabilă, voce epică de anvergură, spirit dramatic profund, suav, revoltat și angelic, clasic și modern”, în comparație cu V. Tulbure care a tradus după ureche”). В іншій рецензії на те ж видання „Tinerele mele gânduri” (надруковані у „Țara fagilor”, anul XIV, nr.1 (94), ianuarie-martie 2006, p.11-13) Кідещук порівнює Іона Козмея з композитором, який у здійсненні справжнього зображення Тараса Шевченка заново складає/впорядковує картину за

картиною тоді, коли В. Тулбуре захоплювався змістом і сонорною формою шевченківських віршів. Дорікання Кідещук Вікторові Тулбуре у захопленні сонорною формою, навпаки, слід уважати перекладацьким здобутком, в якому наявне шевченківське звучання перекладених віршів, а ненаявне чи менш наявне подібне звучання у перекладах Козмея слід уважати перекладацьким недоробком.

Як впливає із досі вказаного, кінцевий Кідещуків висновок – ніяк не безсторонній. Навпаки, він вповні на стороні Іона Козмея, якого «уквітчано» гірляною найвищих перекладацьких оцінок, а в сучасних румунських публікаціях (в інтерв'ю з ним тощо) його представлено як найкращого перекладача Тараса Шевченка, чого Козмей не заперечував. Іван Кідещук свідомий, що в оцінці Іона Козмея слід поставити крапку над «і»: «Старання перекладача були найближче до оригіналу, що веде інколи до небажаних інверсій, субституцій номінальних і дієслівних форм, злегка модифікованих рим, неасимільованих синтагм, в чому будучи винною неперекладність». Великі поети, як відомо, – неперекладні. Внаслідок того ж старання подавати переклади найближче до оригіналу, в перекладах Козмея іноді наявна дослівність, яка анулює пливучість, «музику» оригіналу, чого в перекладах Віктора Тулбури немає. Дослівність, на жаль, порушує правила синтактичних конструкцій румунської мови.

Ці й інші недоробки перекладів Іона Козмея наявні й в найрепрезентативнішому чернівецькому «Кобзарі» 2011 року: Тарас Шевченко / Taras Şevcenko, «Кобзар» / «Cobzarul». Переклад румунською Іона Козмея. Чернівці, Букрек, 2011, з коротким вступним словом Івана Драча «Для народів і поколінь» (Ivan Drach, „Pentru popoare şi generaţii”), в якому Іван Драч відзначає, що переклади з Шевченка Іона Козмея «визнані найбільш вдалими» [в Україні, як мені відомо, їх ніхто не аналізував – І.Р.]. А Іон Козмей у своєму вступному слові зізнається, що вирішив видати двомовне видання, щоб (...) переклад стояв віч-на-віч з оригіналом, і справжній читач, зокрема двомовний, румунсько-український, би мав нагоду порівняти, як у дзеркалі, оригінал із перекладом та сформулювати свою думку про якість та достовірність румунського перекладу [ні в Румунії такий аналіз досі ніхто не провів – І.Р.].

Думку евентуального справжнього румунського двомовного читача про якість та достовірність румунського перекладу чернівецького «Кобзаря» не подаємо, а наведемо ряд прикладів тільки з поеми «Гайдамаки», які (приклади) дадуть можливість читачеві відповідно його оцінити: власне прізвисько

Галайда замінене невідповідним *Vagabondul* (= Бродяга; Волоцюга); помилковий переклад конструктив: «Може, ще раз зустрінемося, з вами, люди добрі» – „Poate-mi re-ntâlni-voi soarta” («Може, знову зустріну долю»); нісенітні заміни: «Сліпий старець, сумуючи, / Співає під тином» – „De bătrân orb cântată, / Întristând grădina” («Старим сліпим співана, / Засмучуючи город»); помилковий/неточний переклад: «... а оксію / Не втну таки й досі» – „... iar accentul / Nu-l uit deocamdată” («... а наголос / Поки не забуду»); незнанням народної пісенності й синтаксичного керування переклад спотворений: у Шевченка: «Тихесенько Гриця дівчина співає» [тобто народну пісню «Ой не ходи, Грицю, / та й на вечорниці»], у перекладі Козмея словом *Гриця* названо співаючу дівчину: „Iar fetița Hrețea în tăcere cântă” («А Гриця-дівчинка тихо співає»). У В. Тулбуре цей факт не перекладений; квітень – листопад у перекладі: „Martie – septembrie” (Березень – вересень); перекладна неточність: волові чумацькі вози не несуть на плечах чумаки, а ... воли: «Повалили гайдамаки, / Аж стогне діброва; / Не повезли, а на плечах / Чумацькі волів / Несуть вози» – у перекладі: „Tăbărâra haidamacii, / Dumbrava se zbate; / Carele pline cu arme / Boii duc în spate”. Нижче перекладено правильно: „Cu carele-n spate / Strigă-n cor toți haidamacii” («з возами на плечах / хором вигукують всі гайдамаки»); Шевченко використовував і діалектні слова та вирази, деякі вживані й на Буковині, включно і в рідному селі Іона Козмея, й вони мали б бути відомими доброму знавцеві рідного діалектного говору. Незнання їх веде до помилкового перекладу. У поемі «Гайдамаки» наявне таке часове відзначення:

А сонечко встане, як перше [раніше – І.Р.] вставало,

І зорі червоні, як перше пили.

Козмеем це відзначення перекладене помилково:

Soarele răsare, primul el răsare,

Zorile curg roșii ca și altădată

(Сонце сходить, першим воно сходить,

Червоні зорі стікають, як й давніше); незнання тонкощів української мови веде до спотворення перекладів: дієслово *điti*, *đivati* (кого) має такі синоніми: *прихищати*, *давати притулок*. Іон Козмей слово *điti* використовує у значенні: *сховати*: Шевченків вірш «Єсть у мене діти, та де їх подіти?» він перекладає: „Am copii, dar unde să-i *ascund* anume?” («Маю діти, але де саме їх сховати?»). Дана семантична невідповідність – це пів біди перекладацького підходу.

(Продовження на 24 с)

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СХІ)

(Продовження з 23 с)

Справжня біда та, що дію похоронення (дітей) він виражає тим же дієсловом *a ascunde*: „... dar unde să-i ascund anume?”, а не загально розмовним західно-українським *поховати*/заховати і зовсім неправильним його вживанням у словосполученні «Заховать з собою?» – „Să-i ascund în mine?” – «Заховать у собі?» (!?!).

Козмееве недоречне запитання Віктор Тулбуре потолкував двома відповідями, однією правильною: „Am și prunci... dar unde, cui să-i las, de mor?” («Маю й діти..., але де, кому їх залишити, якщо помру?»), а іншою неправильною: „Sufletul mi-e-n viață [у Шевченка – «душа жива» у дітей, а не поетова – *I.P.*], n-o să-l duc în humă” («не понесу її в глину»); спотворення логіки дії: Старець (Кобзар) співає, бо/ «Любить її, думу прави, / Козацькую славу, / Любить! Ходім, сини, / На раду лукаву» – „Să iubim, deci, cu dreptate, / Slava căzăcească, / S-o iubim. Feciori, să mergem/ Să nesfătuim” («Ото ж, любимо по-справжньому / Козацькую славу, / Любімо її. Сини, ходімо / Порадитися»); помилкова заміна: «Добридень.../ На твоїм порогу» – „Bună ziua... / De pe prag de zare” («Добридень... / З порогу до зорей» (?); не по-румунськи, без дієслова *бути* (а fi): «Бо сам ... знає, / Як то тяжко блукать в світі/ Сироті без роду» – „Fiincă doar el știe / Cât de greu e-orfan pe lume” («Бо лиш він знає, / Як тяжко (бути) сироті на світі»); семантичне спотворення переміщенням ознак дітей нерозумних на хату: «Постривайте (...) світ – не хата, / А ви малі діти, / Нерозумні. Хто ватажком / Піде перед вами» – „Așteptați... lumea nu-i casă / Fără judecată, / Iar voi sunteți încă tineri, / Cine-o merge-n față” («Постривайте, світ – не хата/ Не розсудлива, / Хто йтиме перед вами»); неповне передавання виначальних доміант шевченківського універсуму: 1) козацтво гуляє – joacă (Козмей), фас оспраї (бенкетує, – Тулбуре), 2) байрак гомонить – văile vuiesc (долини гудять – Козмей); urlă vijelii (виють завірюхи – Тулбуре). Перекладачі перебільшено переклали дію вітрів, не використовували існуюче в румунській мові відповідне українському дієслову гомоніти румунське a gomonî, з тим же значенням; 3) синє море грає – marea-n joc se avântă (море в грі поривається, Козмей); valul mării joacă (хвиля моря грає – Тулбуре); могила сумує (сумною є могила, – Козмей); Cresc gorgane (Ростуть кургани, – Тулбуре); додавання

віршів заради їх римування: «Вельможна громада / Не втерпіла, ударила / Старими ногами» – „Mai prejos nici că se lasă / Și ilustra obște, / Bătrânește bate talpa, / Dar nu se arleacă” («Гірше не допускається / Славетна громада, / По-старечому топоче ногами, / Але не вступається» – доданий вірш); заміна історичних реалій сучасними: «Граї, кобзарю, лий шинкарю» – „Zi, cobzare, toarnă, chelner” («Граї, кобзарю, лий, кельнере» – Козмей); „Iar crâșmarul știe felul” («А корчмар знає порядок» – Тулбуре); синтаксичні конструкції, не по-румунському складені. В українській конструкції (шевченківській) «Лихо мені з вами» дієслово теперішнього часу є (з вами) не вживається, а в тотожній румунській вживається, отож Козмеїв переклад „Greu cu voi în viață” слід виправити „Greu îmi e (este) cu voi în viață”; теж не відповідно оригіналу перекладено Козмеем по-румунському слідуюче відзначення:

«Йдете в люде, а там тепер
Все письменне стало»
(Mergeți între oameni, colo
Totu-i după carte//
Йдете між люди, а там
Усе – згідно з книгою (!)).

Правильно переклав цю констатацію Віктор Тулбуре:

Lumea-i largă. Toți acolo
Învăță ră carte.
(Світ широкий. Там
Всі грамотні).

Наведені досі недоробки принагідно знайдені тільки у поемі «Гайдамаки». Якби детально «прочесати» всі переклади Іона Козмея та Віктора Тулбура, то подібних недоробок назбиралося б набагато більше, і вони (недоробки) наочно показали б творчу індивідуальність кожного перекладача. Без її різкої абсолютизації складається враження, що переклади Іона Козмея ближчі до оригіналу, але заради прагнення досягти художньої точності у них наявне проявлення дослівності, «ламаності» мови, а зрідка, і порушень норм румунського синтаксичного керування, а переклади Віктора Тулбура – це своєрідна «музика», переспів шевченківського оригіналу, з «плавним» опущенням деталей та додаванням інших, не завжди синонімічно подібних, які не порушують «музику» віршів, систему римування тощо.

(Далі буде)

Степан ТРАЙСТА

КОЛЬОРИ РАДОСТІ Й НАДІЇ — ДЕНЬ ДИТИНИ В БУХАРЕСТІ

1 червня, у теплій атмосфері, наповненій сміхом і кольорами, зала Бухарестської філії Союзу українців Румунії перетворилася на казковий простір дитинства. Прикрашена квітами, яскравими гірляндами та веселими повітряними кульками, вона відкрила свої двері для 18 дітей, які прийшли разом із батьками — як місцевими членами філії, так і родинами, що знайшли тимчасовий прихисток у Румунії через війну в Україні.

У цей день діти зіграли виставу за мотивами казки «Разом краще», написаній Іриною Мойсей та поставленій режисеркою Христіною Джамалаха у співпраці з акторами Театру «Фаворит», доповнену віршами та піснями, яка принесла багато світла і радості у цей святковий день.

Це було справжнє свято радості та надії — День дитини, який зібрав разом малі серця, спрагли за світлом і грою. Діти співали з натхненням, танцювали з усішками на обличчях, декламували вірші, що торкали душу.

Цьогорічне свято було особливо зворушливим, адже для багатьох дітей, що вимушено залишили рідну землю, це вже третій День дитини, який вони відзначають далеко від дому. І хоч війна змінила

їхнє дитинство, посіяла тривоги і втрати, тут, у цій залі, вони знову відчували тепло, турботу й радість спільності.

У п'єсі зіграли актори: Христіна Джамалага; Людмила Ушомирська; Володимир Ушомирський; Людмила Сидоренко; Людмила Кудрей; Елеонора Кутумова; Дар'я Курзанова; Арсен Макарів; Валентина Упольнікова; Валентина Таран та діти: Арсеній Герганов (8 років); Кіра Курзанова (8 років); Дамір Маслов (15 років), Дем'ян Маслов (17 років), Наташа Іванова (12 років), Марія Обрубінська (11 років), Наталія Завозненко (8 років), Тимур Харітонов (8 років).

Кожна дитина отримала диплом на згадку про участь у цьому святі, а також теплі слова привітання від Голови філії, який звернувся до них від імені Ради СУР та голови Союзу українців Румунії, пана Миколи Мирослава Петрецького.

Зі щасливими очима й серцями, сповненими надії, діти розходилися по домівках, несучи зі собою не лише подарунки та дипломи, а й обіцянку: незабаром ми знову зустрінемося — можливо, вже наступного місяця — на новому святі, створеному спеціально для них, для дітей, які є майбутнім нашої спільноти.

Алла АНТОФІЙЧУК

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПІДМЕТА І ПРИСУДКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мовна реальність організована не хаотично – її основою є структура, де кожен елемент виконує визначену функцію. У центрі цієї організації – речення як базова комунікативна одиниця, смислове ядро якої формують підмет і присудок. Саме ці члени речення забезпечують комунікативну повноту висловлювання, його логічну й ритмічну завершеність. У контексті навчання важливо не лише окреслити граматичні ознаки підмета і присудка, а й показати учням роль граматичного ядра речення у творенні змісту, логіки й виразності мовлення.

Підмет і присудок – не лише граматичні категорії, а й елементи смислової структури висловлення, які реалізують предикативну основу речення. Підмет окреслює суб'єкта дії чи стану мовного простору, а присудок – актуалізує саму дію, стан або ознаку суб'єкта, тобто слугує репрезентантом динаміки. Завдяки цій предикативній взаємодії забезпечується логічна завершеність висловлювання.

Підмет виконує функцію називання суб'єкта, виступаючи як носій дії або стану. Його питальні форми – **хто? що?** – вказують на структурну позицію в реченні, наприклад: **Весна прийшла; Діти читають; Мистецтво вічне.**

Присудок виражає динамічний складник речення – дію, стан чи атрибутивну характеристику підмета. Він відповідає на питання: **що робить? який є? ким є?**, наприклад: **Весна прийшла; Діти читають; Мистецтво є вічним.**

Особливу увагу учнів учитель звертає на типологію підметів і присудків. Учні повинні ретельно опанувати інформацію про типи підмета (простий і складений) та присудка (простий дієслівний, складений дієслівний, складений іменний), засоби вираження структурних компонентів різних типів головних членів речення.

Учитель може роздрукувати як дидактичну карту таблицю або використати її в презентації з прикладами, які аналізуватиме разом з учнями.

Член речення	Тип	Приклад речення
Підмет	Простий	<i>Сім'я вийшла на прогулянку Хтось посміхнувся Троє підуть по гриби Голосне «кукуріку» розбудило село Минуле живе в пам'яті Плакати – також щастя</i>
	Складений	<i>Мати з сином співають Ми всі любимо вчитися</i>
Присудок	Простий дієслівний	<i>Учні пишуть твори Друзі будуть вчитися разом Раптом двері рип Дівчина була на сьомому небі від щастя Сніг ніби стікає з неба</i>
	Складений дієслівний	<i>Школярі хочуть дізнатися більше Дівчатка мусять опанувати мистецтво рукоділля Друг завжди готовий прийти на допомогу Учні почали вивчати творчість Ліни Костенко</i>
	Складений іменний	<i>Дівчина була щасливою Однокласниця виявилася чемпіонкою Ти на все життя залишишся для мене єдиною Батьки були зворушені привітанням сина Останній твір поета став його лебединою піснею</i>

Функційний підхід до вивчення синтаксису зумовлює варіативність завдань.

I. Завдання на мовленнєве конструювання. Утворити речення, використовуючи подані слова, підкреслити головні члени.

Приклад: [сонце, світить, весело, у небі, весняне] → Весняне **сонце** весело **світить** у небі.

II. Завдання на редагування. виправити помилки в ідентифікації підмета й присудка.

Приклад:

Усі учні люблять читати → підмет: усі учні **X**, присудок: читати **X**.

Правильно: підмет: учні ✓, присудок: люблять ✓.

III. Робота з текстом. Проаналізувати головні члени у поетичному фрагменті.

Приклад: Робота з поезією Л. Глібова «Журба».

Стоїть гора високая...

IV. Завдання для самостійної роботи.

1. Написати 5 речень за схемою:

- підмет – іменник;
- присудок – дієслово;
- присудок – іменник або прикметник.

2. Проаналізувати речення з улюбленого художнього твору: визначити тип присудка.

3. Виписати 3 приклади складених іменних присудків з улюбленого поетичного твору.

4. Побудувати діалог друзів (4 – 6 реплік), виокремити головні члени речення.

V. Тематика учнівських мініпроектів

➤ «**Фольклорні ритми: хто діє, що звучить?**» – функційний аналіз підмета і присудка в народних піснях, прислів'ях.

➤ «**Підмет і присудок: маленькі герої великої реклами**» – дослідження синтаксичних засобів у рекламних текстах.

➤ «**Граматики в мемах**» – створення візуально-граматичних ілюстрацій із прикладами головних членів.

➤ «**Поезія: де підмет, де присудок – там зміст і емоція**» – аналіз ролі підмета і присудка в поетичних творах.

Фольклор – це безмежний простір для занурення у мовну культуру, а водночас і скарбниця для вивчення граматики. Навіть базові синтаксичні теми, як-от головні члени речення, можна розглядати через призму усної народної творчості. Саме тому пропонуємо **ЗРАЗОК** фрагмента мініпроекту «**Фольклорні ритми: хто діє, що звучить?**», що покликаний розвивати не лише граматичні навички, а й мовно-естетичне мислення учнів.

✓ **Про що цей проєкт?**

Завдання мініпроекту – дослідити, як у народних піснях, прислів'ях, загадках функціонують підмет і присудок, як вони формують ритм, образи та сенсову виразність висловлювання.

✓ **Приклади аналізу:**

✧ **Прислів'я:** *Добре діло тихо ходить, а багато робить.*

Підмет: **діло**; присудки: **ходить, робить**.

Учні можуть проаналізувати, як за допомогою головних членів речення змальовується цінність скромної, але результативної праці, і як через синтаксис підсилюється народна мудрість.

✧ **Загадка:** *Біжить, біжить – не вибіжить, капає, капає – не викапає.*

Підмет: не зазначено прямо, прихований (*вода / дощ / час* – у контексті); присудки: *біжить, вибіжить, капає, викапає*.

Компоненти складного речення побудовані на повторюваних присудках, підмет відсутній, але його треба домислити, що стимулює аналітичне мислення. Динамічні дієслова підсилюють ритмічність і образність тексту, що допомагає учням відчувати красу фольклорного мовлення та усвідомити роль головних членів речення у створенні образів.

✧ **Фрагмент пісні:** *Несе Галя воду, коромисло гнеться...*

Підмет: **Галя**; присудок: **несе**.

Підмет і присудок створюють образ живої дії, підкреслюють ритм народної пісні й емоційне забарвлення ситуації.

✓ **Порада для вчителя**

Надайте учням добірку коротких фольклорних текстів. Запропонуйте виписати речення, визначити підмет і присудок, пояснити зміст і вплив головних членів на загальне враження від тексту.

✓ **Візуальна вправа**

Попросіть створити малюнок «Серце речення»: в центрі – слова «підмет» (синій) і «присудок» (червоний), довкола – речення з фольклору з виділеними цими членами.

✓ **Завдання для учнів**

- Підібрати 5 прислів'їв, виділити підмет і присудок.
- Створити мініплакат або слайд із прикладами.
- Знайти приклад речення з прихованим підметом або присудком і пояснити його смислове навантаження.

✓ **Очікувані результати**

Учні не лише поглиблюють знання про головні члени речення, а й навчаються аналізувати мовні одиниці у фольклорному контексті, відчують красу народного слова та розуміють, як синтаксичні структури служать інструментом для передавання світогляду, мудрості й емоцій народу.

✓ **Чому це працює?**

Поєднання граматики з фольклором активізує мислення учнів, допомагає побачити мову в живому вжитку, розвиває аналітичні навички та естетичний смак. Такий формат урізноманітнює уроки, стимулює зацікавлення й дозволяє формувати як мовну, так і культурну компетенції школярів.

У підсумку зазначимо, що вивчення головних членів речення у функційному аспекті сприяє глибшому розумінню синтаксичної структури висловлювання, активізує мовне чуття учнів. У поєднанні з контекстуальним аналізом (фольклор, реклама, поезія) такі заняття формують не лише граматичну, а й комунікативну та культурну компетенції, розвивають здатність учнів до рефлексії над мовою як інструментом мислення і впливу.

Лариса Міхаєла ТРАЙСТА-ІСПАС

КРІЗЬ СУМ І БІЛЬ

Мати проклинає війну

Вона не кричить –
Тиша після втрат
Гірша за вибух.

Вона варить борщ,
Наче молитву,
І дивиться в порожні двері –
Там, де він мав увійти.

На її руках не кров,
А земля –
Вона впала,
Коли клала сина у чорну яму.

Вона не питає Бога «за що» -
Вона дивиться вище,
Ніж небо,
І мовчки проклинає.

Не ворога,
Не себе,
Не навіть смерть.

Вона проклинає війну –
Ту безлику, холодну потвору,
Що забирає найкращих,
Лишивши їй
Світло вічного полум'я
На кухні.

Де вже ніколи
Не з'явиться його сміх.

Голос коханої

Вони йдуть крізь ніч
У якій не видно облич,
Тільки серце знає,
Там, за горизонтом, дихає світло.

Вони не шукають слави
Тільки правду тримають у руках,
Наче зброю,
Наче молитву.

У їхніх очах – земля,
З якої вони вийшли босоніж,

І в яку
Не мають права впасти.

А десь там,
У далекому теплому вікні,
Звучить голос.
Він не лунає на фронті,
Але від нього міцніше
Стискається рука на автоматі.

Кохана шепоче ім'я
В небо,
Наче мантру,
І кожна літера – щит.

Воїн іде.
Не для себе.
Для неї,
Для неї і ще мільйонів таких голосів
–
М'яких, справжніх,
Живих.

А від України?..

Дніпро вже не реве і не стогне –
тільки молиться тишею,
наче стара мати в чорному,
що згадує сина у темряві.

Пророк Тарас стоїть на
Канівських кручах.

Шепоче – то молитву,
то прокляття.

Його голос –
як меч у повітрі
і ключ до зачинених душ.

І з неба опускається спів –
ангельський хор у траурі:
«Вічна пам'ять героям!» –
не крик,
а шепіт вічності,
що розливається по полю битви.

Світ завмер.
Переляканий люд хреститься:
«Відверни, Господи, війну!».

А від України?..

Тиша мовчить,
тільки дим підіймається з руїн,
мов хресний знак на обрії.

На місці пшениці – попіл.
На місці пісні – гуркіт гармат.
На місці дитячого сну – окоп.
І навіть жайворонки мовчать.
Та земля – мов мати – ще вірить.
Стискає в грудях останнє тепло.
І знає:
сонце підніметься над раною.
Народ встане.
Слово не вмере.
Пісня знайде голос.

Сон ведмедика

Він заснув,
Хоч світ гуде,
Хоч десь позаду – вогонь,
І небо падає шматками.

Його лапки стискає долонька,
Маленька,
Синя від холоду,
Від страху,
Від того, що не має більше дому.

Ведмедик не питає: чому?
Він просто був поруч –
На той момент, коли ще були стіни,
І мама казала: все добре,
І голос не тремтів.

Тепер він пливе
Разом з дівчинкою крізь ніч,
Яка тікає швидше за поїзд,
За час,
За дитинство.

Йому сняться яблука,
І теплий килим,
І сміх,
І кольорове світло з вікна.
Йому сняться речі,
Яких вона вже не пам'ятає.

А дитина тримає його міцно –
Бо це все,
Що ще може не зникнути.

Віорел КОТИК

Сповідь

Відома біблійна притча вчить про те, що Бог допускає тимчасове співіснування на одному полі і доброго збіжжя, і шкідливих бур'янів. Тобто і праведного, і грішного. Але неодмінно прийде час жнив! Бур'ян буде викорінено і спалено, а просіяне добірне зерно знайде своє місце у Господній житниці.

(Євангеліє від Матвія 13:24-30,36-43)

Наше життя, наші діяння –
немов нелущене зерно,
яке щоденно просіває
Святої Правди Решето:

трясе, торма́сить, теліпа́є,
колóтить, тріпає, здригає,
обтрушує й перегортає,
товче, терéбить і тручає,
то сіпне, шарпне і жбурляє,
то штрикне, тицьне і штовхає,
січе, скородить і стрясає,
дрижить, тремтить й перетирає!

І так щомиті наші вчинки,
вертúть і дригом підкидає,
з брехні лушпиння обдирає
й нутро людини оголяє.

Сіру буденність, мов полову,
крізь вічка байдуже турляє,
а зверху, на Сітях Відбору,
реальні зерна залишає.

Скільки зернятко назбиралось?
Якої якості вони?
Чи для сівби гожі, придатні?
Чи раді будуть їм лани?

Чи, може, зерна ті прогнили?
Чи, може, в плісняві вони?
Чи, може, ядра їх прогризли
гидкі, мерзотні таргани?

Розпластались собі, як примха,
як тризна по минулі дні,
в одних жевріє радість-втіха,
за інші – совісно мені.

А в Судний день – зберу їх в жменю,
й посію перед Ворітьми,
котрі ведуть чи в сад Едему,
чи в царство Тіней і Пітьми.

Яким буде посів прощальний?
Добротним чи геть нікудишнім?
Прийму смиренно Суд сакральний,
вердикт, ухвалений Всевишнім.

Березень 2025

Віра, Надія і Любов

Наше життя нуртуючи струмить,
немов гірська ріка примхлива.
І ніби все гаразд... але за мить
тебе чатує вирва клекітлива.

Ти борюкаєшся, пірнаєш в воду,
ти зводиш греблі чи мости,
а часом, не спитавши броду,
ти мчиш до ілюзорної мети.

Летиш крізь бурі й лихоліття,
жага́ до перемоги пінить кров!
А в серці триєдиним повноцвіттям
живуть Надія, Віра і Любов!

Любов, що знає щире одкровення,
Любов, що зіткана з благих щедрот,
Любов, що здатна на прощєння,
Любов, найвища із людських чеснот!

Я вдячний Тобі, Боже, за Любов,
в ній родоводу запорука,
що в тягlosti своїй живе
від батька, сина й до онука.

Я вдячний Тобі, Боже, за Любов,
яку не знищила лиха руїна.
Любов незламну, чисту і святу,
Любов, що зветься – Україна.

Я вдячний Тобі, Боже, за Любов,
яка в мені палає, а не тліє!
Любов, що під вітрилом чисто-білим
струмить між берегами Віри та Надії!

Київ, 12.08.2020

Іван РЕБОШАПКА

Дзюнькові коні

ДУБЧИК

Не знав тато Дзюнько, ані його син Нуць, що саме той гармасарь, який гуляв на гатнянській луговій поляні, запліднив Мурґу. Вона вжеребила файного коника – такого ж коричневого, як і сама, з білою зіркою на чолі. Тато зрадів: думав, буде з нього кінь. А Нуця охопив радісний трепет передчуття приятельських, майже братерських, стосунків із коником. Вигодовували його маминим молоком, а Нуць, як і колись старшій сестрі Зірці, щодня додавав по квадратикові цукру й свіжому яйцеві з гнізда курей у гражді. Коли ж у вівсяних огорах заколосилося, приносив у набитому капелюсі колоски з молочними солодкими зернинами. Коник ріс швидко – як у казці: за день виростав стільки, скільки інші лошата за рік. Ставав міцним, як дуб. Так і назвали його – Дубчик.

У Нуця спалахнула до нього палка любов. Не було неділі, щоб він не водив його купати в Сучаву. Навіть коли після гірських дощів річка розливалася, Нуць безстрашно запливав з Дубчиком до самої середини, де вода крутилася виломом, і надійно припливав до крутого берега, слизького від кінських і людських ніг. На поляні Нуць хвацько сідав верхи на гладку, мов подушка, спину коня й думав про себе: «Оце вам не стара шкапа!» Як тільки хапався за гриву, Дубчик зривався з місця і гнав, залишаючи за собою попелясту смугу бур'янів. Хлопці мовчки – та ніби й заздрісно – дивилися на це.

Привчений змалку йти поряд із запряженою Мурґою, Дубчик без проблем навчився тягнути воза й орати. Тато знову мав пару коней. Їздив до млина за річкою Сучавою – у село Костина, де ще з австрійських часів стояв млин. Везе мішки з пшеницею, ячменем, кукурудзою – повертається з першосортним борошном та кукурудзяною мукою. А ще возив дрова з лісу, допомагав сестрі Аниці, дядькові Міляну, навіть сусідам, іноді й до лікарні в Сучаву.

У різні моменти Дубчик виявляв свою синівську натуру. Якось тато з Нуцем працювали на огорі над Сучавою. На вигідній поляні тато прив'язав Мурґу на припін¹, щоб вона могла вільно пастися. Дубчик, як буйний лошак, більше гуляв біля матері, ніж пасся. Мурґа ж крутилася довкола, доки ланцюг не намотався на припін, і вона зупинилася, мов укопана. Звідкілясь надбігла загониста корова, люто глянула остеклими очима, грізно зарикала і вдарила

рогами Мурґу в черево, випустивши з неї бебехи². Мурґа впала, як скошена.

Згодом, коли тато підійшов, то побачив, що Дубчик, міцний і буйний лошак, тепер поводить, як страждальна дитина. Ходить навколо мами, не знаходить собі місця. Мурґа ж лежить, непритомна, ледве форкнула – ніби сказала щось своєю кінською мовою. Може, попросилась. Лише одним застиглим оком зиркнула на них, і з нього скотилась сльозина – на те обличчя тварини, яке не раз пестили Дзюнькові й Нуцеві руки...

Дубчик остався сиротою. Тато почав уважати його за єдину свою надію. Між ними народилася довірлива, майже родинна близькість. Досить було Дзюнькові поплескати коня по шиї й сказати: «Ану, Дубчику!», як той розумів усе. Навіть у найскладніших ситуаціях. Бувало, застрягне віз у багні аж по вісь – люди не вірять, що витягне. А тато: «Ану, сину, покажи свою силу!». І Дубчик, що аж по коліна в грязюці, витягує віз із болота. Присутні лише з подивом Perezираються.

То були роки повоєнні, ще не вщухло сподівання на прихід американів. Тато Нуця, хоч і не без іронії, казав:

– Відколи їх чекаємо, могли би вже й волами приїхати.

Дзюнько мав Божу інтуїцію – розумів, куди хилить світ. Про неминучість змін казав простою народною філософією:

– Куме, ек корова ківна³, то має си вположити⁴.

Його манера говорити нагадувала мову Іллі Моромете з однойменного твору Маріна Преди. Зрештою, і сам Дзюнько чимось скидався на того південно-буковинського Моромете чи, точніше, був його двійником.

У повоєнний період різко насувалися зміни – колективізація.

Згідно з постановами вищих партійних органів суцільна колективізація землі у нашій країні мала би завершитися до 1962 року. Процес цей просувався всілякими методами – від переконання до примусу, але все під вивіскою добровільного вступу селян у колективні господарства. Однак селяни, будучи з діда-прадіда прирослими до землі екзистенційно й душевно, сторонилися того «добра», як чорт ладану. У їхньому розумінні земля – то не просто власність, а запорука самого життя. Тому й не поспішали підписуватись у «колгози», як вони називали ті колективні господарства. Та щоб усе ж таки виконати план, по селах ходили так звані групи переконувачів. Бувало, що заяви про добровільний вступ вони самі писали від імені селян, а тоді вже просили підписатись. А

¹ Припін – кілок для прив'язування тварин (рум. prigon).

² Бебехи – нутроці.

³ Ківна – вагітна.

⁴ Вположитися – отелитися.

коли селянин відмовлявся, намазували йому вказівного пальця чорнилом і силоміць притискали до заяви. Або робилося ще химерніше: якщо селянин утікав драбиною на горище, заяву ту дотуляли до п'яти, попередньо заплямованої чорнилом, і вигукували триумфально:

– Ого! Ти вже записався!

Був іще один спосіб «переконування» – відрахування селянських дітей з університетів. Але Нуця це оминувало. На той час він уже був молодшим асистентом у столичному університеті, і ніхто до нього не мав діла. Бо його тато, що по-філософськи ставився до принципу: «Корова має вположитися, ек вона ківна», розумів, що політичній програмі колективізації протидіяти неможливо, добровільно записався до «колгозу».

Коли переконувальна група зайшла до хати, він лежав на печі, важко хворий на грип. Але сказав, що як одужає, сам піде до сільради і запишеться. І таки пішов.

Цікавіше, майже як у художньому творі чи кіно, трапилося з майбутнім тестем Нуця – Григорієм. Він пройшов усю Другу світову від початку і аж до 1944-го року, коли за тиждень до підписання перемир'я між Румунією і Радянським Союзом потрапив у полон біля Ясс. І опинився аж за Уралом, працюючи там шахтарем цілих три роки. Повернувшись додому і почувши пропагандистські розмови про «щасливе колективне життя», тільки скрушно махнув рукою. Адже знав, яке то життя на прикладі радянської дійсності, бо ще в полоні побачив його зсередини.

Але на зимових канікулах приїхала додому його дочка – студентка Ясського університету. І саме тоді на подвір'ї з'явилася агітаційна група «щасливого соціалістичного майбуття». Очолював її не хто інший, як сам Аурел Баранґа – відомий драматург, автор гучних гасел про «нове суспільство, яке постає серед весняних буревіїв». Після недовгої розмови зі студенткою він наче випалив:

– Останешся дома. Далі не навчатимешся в Ясському університеті.

Дівчина, від народження нетерпима до безпідставних звинувачень, спокійно відповіла:

– А чому? Я нічим не завинила!

Баранґа глянув їй просто в очі й недвозначно з притиском вимовив:

– Ми тобі до хвоста... прив'яжемо таланту. («O să-ți legăm talanga de coadă»).

Дівчина замислилась. Вона належно сприйняла попередження драматурга, висловлене не тільки неввічливо, а в різкій і зневажливій формі: румунське слово *таланґа* – це не дзвінок, а безвартісне клепало. До того ж його прив'язують коням, коровам та вівцям до шиї, а не до хвоста. У румунській розмовній мові приказка «*прив'язати комусь таланту до хвоста*»

означає без вини покласти на когось провину, приписати те, чого людина не чинила, «причепити» їй факт, якого насправді не було.

Зважено вислухавши ту загрозливу мову драматурга і розуміючи все, що за нею стоїть, батько дівчини Григорій, майбутній тесть Нуця, записався до «колгозу». Йому, вірцевому ґазді, односельчани дорікали, що його вступ змушує і їх записуватися до «колгозу». Позбавлення успадкованої від діда-прадіда землі фактично кожен селянин сприймав як найтрагічнішу подію в житті.

На зразковому південнобуковинському весіллі Нуця й доньки Григорія, як тільки хтось із музик знаменитого тоді капельмайстра Костіки з Ґура Солчі заспівав пісню про примусове позбавлення селян землі, гучний веселий побутток перетворився на похоронне видовисько, сповнене тужливих викриків, зітхань і голосінь.

Сам Григорій сприйняв свій вступ до «колгозу» як частину великого перелому часу. Він змалку звик до ретельної і сумлінної праці коло землі. І, навіть ставши колгоспником, не втратив любові до її обробітку. Іноді, іронічно посміхаючись, навіть говорив, що на своїй землі міг доглядати лише одного коня, а тепер у колгоспі тримає буєстру пару.

Описаними вище способами був заснований «колгоз» і в Ґатні. Колишня приватна земля стала колективною, як і по всій окрузі. Селян позбавили знарядь праці; вози, плуги, борони й усякий інший реманент позвозили і склали в одну велику колгоспну шопу. А коней поприв'язували до довгих ясел у спільній ґражді.

Нуців тато Дзюнько щоденно, мов робітник на заводі, раненько приходив до ґражди, брав свого Дубчика, запрягав навесні до плуга, орав, боронував, засівав зерном або кукурудзою, а коли наставав час – маркував зоране відповідним плугом для садіння картоплі. Усі роботи виконував сумлінно, як колись на своїй власній землі. Одного разу поскаржився Нуцеві:

– Та бригадирка не все зроблене мною фіксує у понтирувальному записнику. Значить, обкрадає...

А що мав казати? Та ще й прикрість така: бригадирка – його ж онука, старша від Нуця тільки на якихось пару років... Дивно, що й таке буває на Божому світі...

Дубчикові ж, окрім уже згаданого норovu, були властиві ще й інші визначальні риси, що, власне, й призвели до його передчасної кончини. По-перше, він безперестанку хрумкав. Спершу виїдав усе з ясел, потім те, що знаходив під яслами, відтак – навіть стебла сухої соломи, якими тато вистеляв місце для кінського відпочинку.

(Продовження на 32 с.)

Дзюнькові коні

(Продовження з 31 с.)

А потім, напружуючи шию й гупаючи ланцюгом, яким був прив'язаний до стійла, витягав довгого, тремтячого, аж синюшного язика і, майже задихаючись, тягнув у писок усе, що тільки можна було «хрупнути». Зрештою, змітав усе, що було довкола нього. Хтозна, чи під час того його шаленого побивання за кормом хтось підходив до нього, а чи, може, й ніхто... По-друге, Дубчик визнавав тільки двох людей: тата Дзюнька і його сина Нуць. На всіх інших злобно нащурювався і мигцем штрикав кусатися. Гатнянські граждарі, мабуть, із цієї причини або з інших міркувань прив'язали Дубчика аж вкінці довгих ясел, де позаду нього була викопана глибока квадратна яма.

Одного ранку тато прийшов, як завжди, брати Дубчика до польової роботи та остоупів від того, що побачив. На витягнутому, мов струна, ланцюзі в зашморзі нерухомо висів Дубчик, наполовину занурений у яму. Татові мову відібрало, а згодом крізь сльози й голосіння вирвалося з грудей:

– Дубчику, Дубчику, що ж вони тобі приробили?..

Ридав, як за улюбленою дитиною:

– Дубчику-синку, з ким я тепер буду?..

Далі вже нічого не міг промовити, лише голосив так, як ніколи до того...

Тато дуже забанував за Дубчиком і покинув «колгоз». Найнявся некваліфікованим робітником у будівельний сектор одного недалекого гірського містечка. Там, як жартував, йому легко працювалося. Не треба було напружуватися на риштованнях і підмостинах, тільки підносив до опущених кранових ланцюгів відра з водою, піском чи цементом, коли хтось із майстрів просив подати той чи той будівельний матеріал.

Після кількох років тато Дзюнько повернувся додому. Обидві дочки повиходили заміж, а найменший син найнявся на завод у Сучаві, одружився з дівчиною з Цебен, яка ніяк не хотіла покидати своїх батьків. І бідна Нуцева мама зосталася сама-самісінька доглядати домашнє господарство (корова, вівці, кури, гуси) й ще й напрацьовувати у «колгозі» трудодні задля сподіваної колись пенсії.

Тато віднайшов собі в «колгозі» сякий-такий віз, зовсім не господарський, не такий, що свого часу «добровільно» віддав до спільного господарства. Але підходящого коня не знайшлося. Бригадир запропонував показового, гладкого коня. Але кінь той був норостий. Тато навантажував на фіру пшеничні снопи так високо, що зверху ще прив'язував їх важким рублем⁵. Запрягав

коня. Той тягнув віз до підйому і щойно відчував гору і тягар, як миттю падав на бік разом із голоблями⁶, уп'ряжжю, фірою. А тоді лежав. Ні батіг, ні крики його вже не зрушували з місця. Лежав собі, наче мертвий. При цьому був первак Штефанко. Він схопив жмут соломи, підпалив і приставив до черева. Відчувши вогонь, кінь зірвався і пішов галопом, аж дим закурився.

«Як із таким працювати? – думав тато і погодився зі Штефанком: такого коня треба продати». Так вони й зробили. У четвер, у день торговиці, подалися до Сучави: тато – з конем, а Штефанко – як джамбаш⁷, тільки з батогом під пахвою. Знайшовся купець, кінь йому сподобався, але мусіло статися випробування. Тож завантажили віз, запрягли й погнали. Люди, як огузки, повсідалися на фіру, що та аж прогнулася. Погонич «бйокнув», але кінь завагався, хотів знову впасти. Але Штефанко непомітно гарячим кінцем цигарки припік йому черево і ляснув батогом. Кінь зірвався і потяг фіру так, що всі ледве втрималися. Так вони й продали того норостистого, ніби й нормального коня.

Бригадир дав іншого – худого, слабосилого, але з ним тато вже міг працювати і вдома. Поїхав з ним до луку над річкою Сучавою. Тільки то вже був не луг, а цілий ліс. Колись – вербові корчі, а згодом – рівні рядки посаджених трепет, що росли швидко, тому й призначалися на дрова. Між рядами садили кукурудзу. Та згодом трепети зросли так, що кукурудза вже не родила, і тато засіяв траву. Та й трава, врешті, перестала рости. У тій тіні вже нічого не росло. Отак і застав тата в лузі Нуць. Прив'язаний до воза кінь хрумкав щось у коші. Нуць хоче його погладити, а той, нащурившись, штрикає кусатися.

– Ану, усядься, – картає його тато. – Не видиш, що це мій син?

– Що ви, тату, тут робите?

– Та, аді, косю...

Нуць бере косу від тата, пробує косити, але ні стебла не може зрізати, трава занадто мала, рідка й тверда...

Отак один за одним минають татові робочі дні.

Іноді, бувало, тато не їде в луг «на роботу», а залишається вдома, пускає коня пасти на подвірній траві, густій, соковитій та достатній.

У подібному випадку Нуць застав тата під кінець літа. Якраз тоді урсарь набивається купити коня. Тато по-розумному відбивається:

– Най закутаю си⁸, прийди восени, аж по кутанню⁹, тогди продам.

Коли урсарь пішов, тато каже Нуцеві:

– Не продам урсареви, він не буде уважати, буде карати коня, най кінь си відтановит¹⁰ у мене...

(Далі буде)

⁵ Рубель – довга жердка, накладена зверху на снопи.

⁶ Голоблі – паралельні жердини, між якими запрягають коней.

⁷ Джамбаш – торговець чужих коней, що йде на торг тільки з батогом (рум. «geambas»).

⁸ Закутатися – закінчити польову роботу.

⁹ Кутання – осінній період польової роботи.

¹⁰ Відтановитися – відставати від немочі, сильнішати.

Мірча СТРЕЙНУЛ

ВОВК ГУЦУЛЬСЬКОГО КРАЮ

(Продовження з № 371)

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

ХИТРА ПУЙКА

Ціле літо й осінь Вончік майже щодня зустрічався з Янкою. Вона приходила до нього, бо він не хотів спускатися в долину, навіть у неділі. Зима прийшла швидко: важка, з великими морозами та хижими завірюхами. Тепер вони могли бачитися лише раз на тиждень, коли траплявся гарний день.

Того ранку небо було ясне, і сонце усміхалося. Вончік прокинувся бадьорим. Того дня він мав зустріч із Янкою. Запалив у колибі добрий вогонь і, перегортаючи сторінки календаря, чекав на неї. Минувло понад дві години – а дівчина не з'являлася.

На найменший звук – ворухіння кобили в іншому кутку колиби чи на шум снігу, що падав із даху, – хлопець біг до дверей. Даремно! Янка не приходила. Чекання ставало все тяжчим, і Вончік не знаходив собі місця.

– Чи не трапилося чогось із нею?.. – пробурмотів, виходячи надвір.

Було досить холодно, хоч сонце світило прямо йому в обличчя. Але мороз щипав за ніс. Сніги іскрилися. Повітря було прозоре. Десь угорі орел повільно махав крилами понад горами, а дві лисиці, радіючи сонячному дню, бавились біля кущів.

Вончік вертівся біля колиби, а коли його охопив холод, зайшов усередину. Без охоти простягся на хуторах, що слугували йому за ліжко. Думаючи про Янку, заплющив очі й почав снити. Її образ виразно постав у його уяві. Врешті йому мало не навернулися сльози.

– Чому не йде? Чому?.. Чи не знайшла собі іншого легіня в долині? – думав хлопець.

Потім трохи заспокоївся:

– Може, пішла до церкви за оцими горами... Після обіду обов'язково прийде...

Але Янка не прийшла й по обіді. До заходу сонця залишалася ще година, коли Вончік вирішив спуститися до неї. Вивів кобилу з барлогу та зміряв поглядом далечінь. Небо темніло синьо – густі хмари збилися до купи. Вончік глянув на них і подумав, що їхній похід може бути даремним. Та все ж сів верхи на Пуйку і рушив у долину.

Кобила хоробро долала снігові намети, й хлопець дістався до Янки ще до сутінків.

Дівчина була вдома сама – батьки пішли до сусідів. Вончік нічого не сказав. Вона простягнула до нього руки. Наблизившись, він поцілував її, і, обнявшись, вони впали на ліжко.

Темрява швидко огорнула хату. У печі приємно блимав вогонь. Білий сніг за вікном, мов розчиняючи хмарну ніч, підсвічував хату тихим сяйвом.

Згодом Янка, піднявшись на лікоть, промовила до хлопця:

– Надворі завірюха...

Хлопець підняв голову до вікна.

– Велика завірюха! Мой, дівко, я повернусь до свого барлогу...

– Почекай, поки повернуться батьки. Я попрошу їх, щоб дозволили тобі залишитися на ніч. Почекаєш?

Лягли знову в ліжко. У хаті було тепло і затишно. Васильок за іконами ніби освячував зиму надворі.

– Ще кину дров у вогонь...

І знову – сон.

Коли старі повернулися додому, Вончік та Янка наче повертались із якогось далекого краю – їхні обличчя були бліді й дивні.

– Ви ніби були в раю, – здивувалася стара.

– Залиш, жінко, дітей у спокої, – втрутився старий. – Ліпше накрій на стіл...

Після вечері Янка звернулася до батьків:

– Надворі страшна хуртовина! Не міг би Вончік залишитися в нас на ніч? Сильний вітер може змести його в якусь прірву... Слухайте, як виє надворі!

– Ні! Не годиться такого робити! Не годиться, щоб дівчина та парубок залишались під одним дахом на ніч, ще й у таку ніч, як ця, коли ями кружляють довкола хат. Хоча сніжить, надворі не так уже й холодно – Вончік добереться до свого барлогу, – вирішив старий.

Дівчина зрозуміла, що наполягати даремно, і замовкла. Вончік подумав, що старий має рацію, тому не мовив ні слова. Тільки стара зітхала й дивилася у вікно, як маленькі сніжинки танцюють у темряві.

– Випий горілки, хлопче!

Старий умів гарно розповідати, і Вончік любив його слухати. Надворі сніжило, а кімната наповнювалася вовчулаками, синіми оленями, ведмедями, що розмовляли людською мовою, величезними їжаками, царями ночі та іншими казковими істотами. Часом старий розповідав і веселі історії, які полюбляв, і тоді його дружина весело посміхалась, немов відчувала у душі весну.

(Продовження на 34 с.)

ВОВКИ ГУЦУЛЬСЬКОГО КРАЮ

(Продовження з 33 с.)

Янка то слухала, то ні – їй здавалося, що Вончік дуже гарний, коли світло каганця блимало по його обличчю. Коли старий зупинявся, щоб намочити горло чаркою горілки, очі хлопця зустрічалися з очима дівчини – і вони заливалися щасливою усмішкою. Вони гладили одне одного поглядами. Після того, як витирав вуса, старий гуцул починав розповідати ще завзятіше, а вони могли б слухати його до самого ранку.

– Мой, чоловіче, – промовила гуцулка, – ану покінчи з твоїми небилицями, бо на хлопця чекає далека та важка дорога...

– А я забув, правду маєш! Розговорився... Ану, випий, хлопче, чарку горілки – і проженемо тебе з хати на двір! Налий йому, Янко, бо з твоєї руки найсолодша горілка...

– Та що ви, тату!

– Залиш, бо знаю, що кажу... Горілка з рук дівки солодша від меду, а з рук старої баби – гірша від полину.

– Не вір йому, Вончіку, – посміхнулася стара. – Ось налию я тобі, і побачиш, що то неправда! Ну, котра чарка була найкраща?

– Мені обидві сподобались... – відповів обережно хлопець, надягаючи кожух, якого сам собі пошив зі шкір диких козуль, зловлених між гострих скель.

Попрощавшись зі старими, Вончік надів шапку і вийшов на двір. Вітер кидав снігом йому прямо в обличчя. Янка запалила ліхтар, щоб міг побачити двері стайні, де стояла кобила, хрумкаючи сухе сіно.

– Бувай, Янко! – крикнув Вончік крізь завірюху, яка наче хотіла потопити цілий світ.

– Іди здоровий! Коли мине завірюха, я піднімусь до тебе.

Хлопець махнув рукою на прощання і сів верхи на кобилу. Жовта квітка ліхтаря швидко згасла під сніжинками, які немилостиво падали на землю – і Вончік поринув у темряву.

«Ну! – подумав хлопець. – Тепер міг би й сам чорт іти поруч мене, і я б його не побачив...»

Кобила бігла легким кроком, а хлопець раз у раз гладив її по гриві. За короткий час вони в'їхали в ліс, де Пуйці стало важче йти. Було багато ям та колод, через які вона мусила уважно переступати, загрузаючи в снігових кучугурах. Кілька разів трохи не збилася з ніг, і Вончік змушений був іти пішки, сліпаючи крізь темряву.

Гоп! Праворуч – сильне кораве дерево, сердите, що його турбують, кинуло в обличчя хлопця снігом.

Гоп! Ліворуч – потрапив у засніжену яму, трохи не перекинувся зовсім разом з конем.

«Велика завірюха! – зітхнув Вончік, накульгуючи. – У таку годину навіть пропасник сидить удома, щоб не змерз йому хвостик...»

Але потроху пробивався крізь ліс і був певен, що не заблукав. Та раптом побачив перед собою жакливі вогники; хлопець зупинився, нібито хтось ударив його поміж очі.

Вовки! Вовки! ВОВКИ! ВОВКИ!

«Господи святий! А я тут сам...» – і далі крикнув:

– Пуйко, ось вовки... Що робимо, Пуйко?

І відразу відчув, як дивне тепло обгорнуло його тіло. Кобила спітніла, наче оповилась парою. Вогники поволі наближались. Потроху, потроху, але наближались. І раптом букет вогників став напівколом з одного боку.

«Вовки намагаються оточити нас!» – прошепотів безнадійним голосом.

Ноги кобили дрижали. Тепер силуети вовків стали виднішими. Ще трохи – і Вончік зможе почути їхнє чортівське сопіння. Хуртовина не вщухала, навпаки – ставала щораз лютішою. Хлопець заспокоївся; усе здавалося йому чарівним, як сон, з якого не хотілося б прокидатися. Якась дивна байдужість охопила його. Хотів сісти в сніг і чекати, поки вовки накинуться на нього.

Але кобила почала сильно форкати й ставати дибки.

– Що з тобою, Пуйко? – сказав м'яко хлопець, погладивши її по гриві.

Кобила не чекала, щоб він гладив її, а зловила його зубами за плече й сильно стисла. Тоді хлопець наче прийшов до тями.

– Тьфу! Я трохи не заснув, Пуйко. Немов нечисте накапало мені в очі молока з маку...

Він взяв у руки снігу й потер чоло.

– Ось так! Тепер я прокинувся, – сказав, дивлячись на вовків.

Хижачи присіли на задні лапи в сніг і не спускали з нього очей. Раз у раз один із них починав вити, а за ним усі починали гарчати остервеніло. Тиша, яка наставала між виттям та гарчанням вовків, здавалася жахливою, і Вончік боявся її більше, ніж самих вовків.

Немов за чиїмось наказом, вовки піднімалися й починали наближатись на кілька кроків до хлопця та кобили. Ось ще трішки, ще трішки – і накинуться на них, щоб роздерти.

Відразу хлопець взяв мотузку в руки й сів верхи на кобилу, яка, зрозумівши його, кинулась уперед. Згряя вовків дико завила, і жахлива луна покотилася лісом крізь сніжні завіси. Перестрибуючи через колоди та ями, кобила мчала, як вітер, а хлопець притиснувся

до неї, тримаючись за гриву, що розвівалась, наче чорне полум'я.

– Скоріше, Пуйко! Скоріше, скоріше, бо чую їхнє сопіння! – крикнув Вончік.

Вітер дув біля його вух, а очі хижаків обпікали його спину. Вончік повернув голову. Один із вовків наздоганяв й уже готувався нападати. Якийсь час відстань між ними залишалась та сама, але коли хлопець повернув голову вдруге – вона зменшилась.

«Боже, аби вже це скінчилось раз! – подумав хлопець. – Навіщо я втікаю, навіщо мучуся даремно?»

І враз Вончік трохи не впав. Кобила зупинилась несподівано з великою силою й ударила копитом у голову вовка, який не встиг зупинитися. Сильне виття піднялося до чорних небес, а згряя відповіла іншим виттям і накинута на пораненого хижака, який стікав кров'ю в снігу. Вони почали розривати його на шматки. Кобила знову побігла, а вовки залишилися позаду.

Вончік дістався до свого бурдея близько опівночі. Пуйка була вся в піні. Він зліз, поцілував її в чоло,

завів до середини й почав витирати сіном. Кобила заіржала й почала хрумкати сіно.

– Пуйко, від сьогодні я – твій брат. Ти мене врятувала від смерті. Я не забуду це ніколи, ніколи! Чуєш, Пуйко?! – гладив хлопець кобилу.

Після того розпалив вогонь у своїй комірчині, простерся на м'якій хутрі й весело загукав. Кобила відгукнулася веселим іржанням.

– Шкода, що не вмієш розмовляти, Пуйко...

Потім випив добрий ковток горілки з пляшки, яку отримав від батька Янки, і почав читати. Надворі завірюха не щухала, але в його барлозі було тепло й весело – настільки тепло, що хлопець витяг ноги з-під хутри. Коли заснув, вогонь догорав червоними ружами. Хлопцеві приснилося, що досередини зайшла Пуйка й почала пасти червоні жарини.

(Далі буде)

**З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА**

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БАРАБЕРИ

(Повість)

(Продовження з № 371)

Калай Чікало, більше не бачив ніхто.

Пропав чоловік, як у воду упав.

– У суботу поплудню як пушов, так са бурш не вернув, – розповідала його дружина Одотя, Головки та Джурджові.

– Не спав дома?

– Ні, може, спав у тої звиї, бо там і днював, і ночував. Я знала, што звия го ізжене зі світу.

– Не говори дурниць, Одо! Аж Калай кудис задівся на кулька днів, ото не значіт, што загиб.

– Еге, увидите ви Калай, коли я буду дівков, – відповідала Одотя, не дуже сумна за зниклим чоловіком.

Люди говорили між собою, міркували, обмірковували, видумували всякі варіанти:

– Лихий піняз не пропаде!

– Утік до амерікану, бізуно утік.

– Вадь, може, пушов войовати у Боршу!

– А хто воєє у Борші?

– Як хто, леджіонари¹ із комуніштами.

– Яке пуге говорите.

Тільки Марічка здавала собі справу, що могло трапитись, бо, «ади, Калай Чікало зник, А Чуфак живий-здоровий!». Знала добре, у якій небезпеці знаходиться Михайло, але йому не говорила нічого, «не хотіла

його суетити. І так має доста суети на голові, не буде, ще й вона додавати».

Бідній Марічці довелося пережити стільки у свої дев'ятнадцять років, що інші не пережили за все життя. Одні з її односельчан жаліли її, а інші судили, пльоткарили, називали курвою... Мабуть, в інші часи, її називали б мученицею, як стількох інших жінок.

О, як вона хотіла піти зі села... Піти на віки... зникнути з людських очей... з перед людей, які зневажають її...

Але тепер вона з Михайлом, як покине його?..

І навіть не була впевнена, чи любить його?..

Любити любить, як сестра брата, як мати непомічну дитину, але чи кохає його?..

І, що воно, оте кохання?.. Хто ж його може зрозуміти?..

Їй з Михайлом добре, як було їй добре з батьком, поки... поки на її шляху не появився лісник Шандор...

А опісля?.. Опісля було батькові добре з нею.

Вона жаліла його, жаліла і любила, як малу дитину...

Як ось тепер Михайла...

(Продовження на 36 с.)

¹ Легіонери.

БАРАБЕРИ

(Продовження на 36 с.)

Як у тій пісні:

*Ой, Михайло, Михайлина,
Мамина дитина,
На што єм тя полюбила,
Гірка моя днина...*

Вона скаже Михайлові, може, погодиться... Може, погодиться піти з нею жити в місті...

Світ широкий – «варишу» много: Вишави, Борша, Сигут, Велика Баня, Сукмарь – чим подальше від односельчан...

Буде жити поміж чужими людьми...

Чужі завжди ліпші своїх...

Чужі не образять...

А чи захоче Михайло?..

Відав не захоче... впертий дуже... хоче землю людям розділити... хоче людям добра... хоче людям служити...

Котрим людям?..

Отим, що зневажають її... Саме отим...

Ой, Михайле, Михайле, яка буде наша доля?..

Чи дано нам жити вкупі, чи розійдемося, як хмарини у високому небі?..

Треба почекаати поки мине оцей «риводов»² із землею, а потім?..

Потім, мабуть, захоче... а якщо не захоче?..

Тоді...

Повернувшись додому, Чуфак помився, переодягнувся, спалив брудний, закривавлений одяг, випив кілька чарок деренівки, думаючи, що засне, але сон втікав від нього...

Його оперезав страх... дивний страх, незрозумілий, буйний...

Ніколи не боявся нікого, а тепер...

Правда, він не був чесною людиною...

Обдирав бідних... крав... брехав...

А тепер став убивцею... Убивцею Калая Чічікала... Убивцею свого вбивці...

Мав два виходи зі страшної ситуації, в яку попав: або прийняти смерть і залишитись гнити у рипі за Переслопом, або...

Оба виходи кінчались смертю – його або Калая..

Він вибрав другий... і ось, він живий, п'є деренівку...

А Калай?.. Калай хай спочиває поряд зі здохлими тваринами...

² Риводов – тривога.

Думки батожили голову старого Чуфака... Відганяли сон... тривожили... щипали за серце... Тепер він убивця!.. Убивця свого ближнього!.. Але Калай був його ворогом, а не ближнім... Калай хотів його убити... «запрягати йому сонце, аби не топтав зелену траву...»

«Любіть ворогів своїх, моліться за тих, хто переслідує вас...»

Так він буде молитися за душу Калая...

За душу раба Божого Калая...

За душу свого ближнього Калая...

За Душу свого ворога Калая... за душу свого вбивці... за душу своєї жертви...

«Помилуй мене, Боже, з великої милості Твоїї і з великого милосердя Твого прости провини мої. Особливо омий мене від беззаконня мого і від гріха мого очисти мене. Бо беззаконня моє я знаю, і гріх мій повсякчас переді мною...»

Після молитви, Чуфак відчув велику втому...

« – Хто тя намовив мене убити? »

– Ніхто.

– Сам уд себе, Калаю?

– Сам уд себе.

– Ну тогди кунчай своє діло, Калаю!

– Перебчте ми, я не зхотів, так уйшло...

– Най ти Бог перебачіт, Калаю, усі ми грішні!»

Ні це тільки сон...

Калай у рипі за Переслопом, спочиває зі здохлими маржинами...

«– Перебач, Калаю! Я не хотів так са здало... Спочивай із Богом, Калаю, а я завжди тя буду споминати у церкви!..»

Якось одної неділі Михайло Косован приліг трішки, в садку під черешнею і заснув, вдягнений тільки у військовій тонкій гімнастерці. Прокинувся після обіду, коли почали ревіти сусідські маржини, даючи про себе знати і кличучи своїх господарів, щоб ішли нагодувати їх.

Коли заходив до хати, його напала дрож, Марічка аж руками сплеснула:

– Што із тобов Міхайлику?

– Та, та нічо, ади уснув'єм на моружку в саду, пуд черешнев, та ми ма учиноло студено.

– Буйса Бога, чоловіче! Земня студена, було узяти светер³ на тебе, вадь простелити покровець на моружок, ще са застудиш.

– Ей, не буде ми нічо, не журиса!

– Журиса, нежуриса, але гія мати гадку за здоровля, ади так пушов і старий Зазуляк два годи тому, вигнав вівці на Госрий Груник, а сам уснув, як ти, пуд ульхов і застудив легкі, а у два тижні пушов.

³ Светер – свита.

Михайло не відповів нічого, ледви стримувався, щоб не тремтіти, але дрож не покидала його.

– Ану, дай ми погарчик грушовки, бо штос теліпає мною.

– Де не ме теліпати, аж єс спав на студенум моружку, ану давай та тя уфрекую⁴ шпірьом, а удтак бери суху сорочку та лігай пуд джергу.

– Добре, Марічко, добре! – погодився Михайло бо побачив, що йому чимраз гірше, відчував, як його розбирає гарячка.

– Боже муй! Такий єс, як мала дитина, гія за тобов дивитися, бо тобі голов лиш на люди та на землю, може, бес трохи попустив, бо вже пре много маєш ворогу.

– Та тото не лиш мої вороги, а усіх бідняку, таких, як ми.

– Міха', бідняки тя не охоронят, а ще будут радоватися, якби з тобою штос, не дай Боже сталоса.

– Не говори так, Марічко, гія мати довіря у людей...

– Мали і другі, але погинули у ярку...

Михайло не хотів сперечатися із Марічков, і до кінця вона була права.

Після того, як Марічка натерла його спіртом та дала йому сиропу з малини «бо такого ліку, як сироп із малин, не є уд гарячки», це знали всі, Михайло надів чисту суху сорочку, ліг у ліжко, наклався джергою і через якийсь час заснув, але то не був сон, а якесь дивне марення: за ним гонився гусак з двома головами, намагаючись вкусити його за дерев'яну ногу, а Михайло обганявся від нього відром, з яким ішов до криниці, але у відрі було якесь мале чортення і шкірило на нього зуби. Врешті звідкись появилася молода із молодим, а за ними свадьба, «ади іде свадьба та ня уборонит уд гусака», подумав Михайло, але коли придивився добре, побачив, що то Юлина з Ферійом Чуфаком ідуть на вінчання.

Свадьбаші усі веселі, закосичані, співають, із пулітерками⁵ у руках, гілікають, дивляться на нього, але ніхто його не бачить, аби допомогти прогнати двоголового гусака.

«Яка мара, аби тільки людей, та ня не видит ні оден...» – подумав Михайло і почав гукати:

«Люде!.. Гей люде!.. Ану, допоможіт прогнати гусака!..»

Але люди не чули ні не бачили Михайла, окрім Ферія, який дивився на нього і крадькома посміхався, немов хотів сказати:

«Гинь, Міха', а я, ади, з Юлинов на вінчання...»

«Люди! Гей, люди!..»

Але люди проходили мимо нього...

Марічка розбудила його:

– Встань, Михайлику!.. Встань, штос ти са погане приснило...

– Дай ми води, – попросив Михайло.

– Господичку Боже, ти горячий, як грань... і мокрий... ану долу сорочку, най ти дам суху... бери сиропу із водов... бери, сироп допомагає.

Михайло заснув знову і спав спокійно до ранку, а вранці, коли прокинувся почав блювати і відчув, як його ріже, наче ножем, у плечах... ледь повернувся знадвору до хати і впав у ліжко.

Головай йшла обертом, а сили його покинули, пом'як наче ганчірка...

– Марічко! Ба ци де Марічка?.. спитав самого себе, але потім згадав, що казала, що піде до Петра Магаса купити масти із бурсука від застуди...

Святу Неділю, святкували три дні, тобто і в понеділок, і у вівторок – перший день, та другий день. Люди сходилися у центр села, біля липи, сиділи на лавках, курили та розмовляли.

Цього року мали про що:

Про зникнення Калая Чічікала...

Про Михайла, який занедужав...

Про старого Чуфака...

Здурів чоловік: розмотав клубки з вовною, висипав серед подвір'я міхи з кукурудзою, вилив бербеницю з квашеними огірками, «каже, што шукає якес золото – фонт золота, бо просить уд него Калай Чічікало, не дає му спокою...

– Штос там є...

– Бізуно, люде, бізуно...

– Фікс тепер собі знайшов згадувати Калай Чічікала, коли тот пропав, як у воду... чого не спогадовав перед того?..

– Кажут, што завісив пса, бо той не гавкає, коли до него приходит Калай за золотом.

– Знайте люде, што тото нечистота!..

– Але тото є якас легитура⁶ мижи ними, аж го спогадує...

– Ага, ще й яка... золота...

– Хто знає, што бетезному приходит у голов, може, не є ніякої легетури.

– Ви не тямите Марію Штефкову, што ждала пана із бричков, аби ей прийшов сватати, та вадилася⁷ із Мішуличков, аби не залишала дрова та сіно на дорозі, бо де оберне пан бричку.

– Тото дурним на голов усяке приходит говорити, усяке привижаєса, такий бетюг, што учиниш?..

– Та най го ведут до дохтора Вішіка. Дохтор лікує слабих на голов.

– Ага, Чуфака уже не улікує лиш сира земля.

(Далі буде)

⁴ Фрекувати – натирати.

⁵ Пулітерка – півлітрова пляшка.

⁶ Легитура – зв'язок.

⁷ Вадилася – сварилася.

 ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА

Володимир АНТОФІЙЧУК

СВЯТИЙ ІВАН НОВИЙ СУЧАВСЬКИЙ У ДУХОВНІЙ КУЛЬТУРІ БУКОВИНИ

У духовній пам'яті народів Південно-Східної Європи постать святого Івана Нового Сучавського усвідомлено сприйнята як світлий образ віри, мужності та жертвовної любові до Ісуса Христа. Його мученицька смерть у Білгороді над Чорним морем і подальше перенесення мощів до Сучави стали символом перемоги духовної істини над темрявою світу, зразком незламної вірності Христовому Євангелію.

Коли святого Івана Нового привели до татарського намісника і зажадали зректися православної віри, він не піддався ані на умовляння, ані на погрози, ані на жорстокі тортури. В агіографічній, усній та літературній традиції – у Житії, проповіді Григорія Цамблака, оповіданні Осипа Маковея «Свято в Сучаві» – підкреслено, що він без тіні страху мовив: «Я християнин і не зречуся Господа Ісуса Христа». У цій твердій відповіді розкривається сутність його духовного подвигу – вірність Христові, що не похитнулася навіть перед загрозою неминучої смерті.

Знаковим свідченням сили духу стала і його витривалість перед катуваннями. Після відмови прийняти мусульманську віру Іван зазнав публічних знущань: його били, волочили вулицями, ув'язнили. Усі ці випробування він переніс із гідністю – не зламався ані тілом, ані духом, не вимовив відступницького слова. Його мовчазне страждання промовляло голо- сом істини.

Особливого значення набуває свідчення правди перед лицем неправди й зради. Символічно промовистим видається те, що мучеником Іван Новий став через наклеп співвітчизника-християнина – капітана корабля, котрий, вдаючись до обману, видав його татарам. Однак і це не зламало святого. Він не відповів на зло злом, не вдався до прокльонів, а залишився у стані моральної чистоти – в істинному стані правди, яка не приймає осквернення.

Після страти Івана Нового Сучавського сталися численні чудеса, що утвердили духовну силу мучеництва: світло з неба, явлення трьох мужів, неможливість викрадення мощів. Ці події засвідчили, що

духовний авторитет святого виявився сильнішим за земну владу і страх. Цілком закономірно Осип Маковей зазначив: «Здавалося людям, мовби до Сучави заїхав ще сильніший воєвода, як їх Александер». У цьому народному образі мученик увійшов у пам'ять як непереможний свідок Христової правди.

Подвиг Івана Нового Сучавського має трансісторичний вимір. Через Житіє, проповідь Григорія Цамблака, літургійні спогади та щорічне свято в Сучаві він і досі промовляє до серця народу. Його постать навчає стояти за віру, правду й гідність, не боячись ані зради, ані сил земного зла. Сила його морально- го прикладу – жива, дієва, гідна наслідування.

Цей мотив непохитності у вірі виразно присутній не тільки в церковному переданні, а й у художній літературі, яка поглиблює розуміння постаті святого в історико-культурному контексті. Визначне місце в цьому процесі посідає оповідання Осипа Маковея «Свято в Сучаві», яке поєднує документальну точність із літературно-символічним прочитанням духовного подвигу Івана Нового. Автор художньо відтворює події 1402 року – день урочистого перенесення мощів святого до Сучави, коли історія торкнулася вічності.

Через призму літературного тексту розкривається історична канва події та глибокий духовний смисл культу Івана Нового, його роль у формуванні моральних орієнтирів православного люду. Оповідання Осипа Маковея сповнене драматизму й глибокої символіки. Іван, купець родом із Трапезунда, під час торговельної подорожі стає жертвою заздрості й підступу. За наклепом співвітчизника потрапляє в руки татарського намісника в Білгороді. Тут, перед лицем катів, він не вагається сповідувати віру в Ісуса Христа, за що зазнає жорстоких катувань і мученицької смерті.

Саме цей епізод у художній реконструкції Осипа Маковея стає етичною домінантою оповідання. Через промову Григорія Цамблака, виголошену перед зібранням народу, автор підкреслює, що подвиг

Зображення мученицької смерті Святого Івана Нового Сучавського в монастирі Воронець

Івана Нового – це зразок моральної незламності й вірності істині навіть ціною життя. У художньому тексті акцентовано глибинний конфлікт світів: духовної свободи і насильства, правди і облуди. Особливо символічним видається те, що зрада походить від співвітчизника-християнина – одвічна драма людської зрадливості. Однак страждання мученика не марні: його свідчення перемагає час і темряву.

В оповіданні «Свято в Сучаві», де реконструйовано історичний факт, буденний хід часу трансформується в літургійно-сакральний простір, де кожен рух і слово набувають символічного значення. Опис перенесення мощів виписано як ритуал народження святого простору. Починаючи з нічного калатання в монастирі, піднесеної процесії до ріки, сцени відкриття домовини на полі, кожен епізод сповнений відчуття таємничої присутності святого серед народу. Автор майстерно передає масову психологію паломників, для яких мощі Івана Нового – втілення небесної сили, що оселилася серед них.

Кульмінацією твору стала проповідь Григорія Цамблака, що містить не тільки розповідь про життя й чудеса святого, а й моральний імператив для слухачів. Сам письменник наголошує на ролі Григорія Цамблака як першого буковинського церковного письменника, що через слово творить нову духовну свідомість. У тексті звучить глибокий мотив єднання поколінь. Після п'яти століть, як писав Осип Маковей, люди йдуть на прощу до Сучави, часто не знаючи, хто вперше оповів про подвиг Івана Нового. Цей мотив живучості духовної пам'яті творить гуманістичний сенс усього оповідання.

Пам'ять святого мученика Івана Нового Сучавського відзначається Православною Церквою щороку 2 червня (за новим стилем – 15 червня). Дата свята приурочена до дня перенесення мощів святого до Сучави у 1402 році – події, що набула значення нового духовного народження святого в народній пам'яті. Урочистості розпочинаються напередодні, коли

віряни з усього краю, а також паломники з України, Румунії, Молдови та інших країн прибувають до міста. Відбувається велике всенічне бдіння у кафедральному соборі Святого Івана Нового. У день свята служиться урочиста Божественна літургія, після якої відбувається хресний хід з мощами святого, які виносяться на площу перед храмом. Ця процесія символічно повторює давню ходу 1402 року: у ній беруть участь священники, ченці, архієреї, миряни, військові, молодь. Під спів акафіста і церковних піснеспівів вулицями Сучави рухається молитовна хода, у якій тисячі людей з надією й любов'ю звертаються до святого за заступництвом. Паломники часто проходять у Сучаві на колінах або босоніж, приносячи до мощів святого власні прохання: за здоров'я, за мир у родині, за прощення, за Україну й увесь світ.

Те, що Осип Маковей назвав «живою пам'яттю», і сьогодні справджується: відзначення свята Івана Нового переживається як справжній духовний акт, що укорінює народ у вірі, нагадує про силу мученицького свідчення та гідності християнина.

Постать Івана Нового Сучавського і сьогодні залишається джерелом натхнення для всіх, хто прагне вірності істині, мужності у сповіданні добра, стійкості перед викликами світу. Через образ святого ми наближаємося до розуміння одвічної вартості правди, що сяє крізь віки.

Духовний подвиг святого Івана Нового Сучавського виявляється у незламній вірності Христові, стійкості перед спокусами зради й страху, у спокійному прийнятті мук як свідченні правди. Відмовившись зректися віри навіть ціною життя, перенісши катування з духовною гідністю, не відповідаючи злом на підступ і наклеп, він явив приклад моральної чистоти, що перемагає смерть. Саме цей факт, явлений у слові, літургії, літературі й народній пам'яті, чинить святого Івана Нового Сучавського живим духовним учителем і сьогодні, служить зразком для всіх, хто прагне стояти за правду у світі неправди.

*Душа летить в дитинство, як у вирій,
бо їй на світі тепло тільки там...*

Ліна Костенко